

СТУДИЈА

Јачање платформи за језичку размену у
сврхе запошљивости и мобилности младих
на Западном Балкану

Ова публикација је направљена уз финансијску помоћ Европске уније.
Садржај ове публикације искључиво је одговорност удружења грађана "Proximo" и удружења
грађана "Leader Plus" и не представља званичне ставове Европске уније

Садржај

01

Глосар

06

02

Дефинисање појмова

12

03

Европа и језици

30

04

Језици и запошљивост

46

05

Преглед литературе

56

06

Дискусија

62

07

Препоруке

76

08

Листа референци

90

Увод

Предмет ове студије је утицај **језичке размене**, односно платформи и пројеката у оквиру којих се она реализује на **мобилност и запошљивост младих** на подручју **Западног Балкана**. Студија ће настојати да пружи теоријски утемељене, али и практично применљиве одговоре на питање о томе да ли језичка размена доприноси побољшању језичких компетенција младих на Западном Балкану, а самим тиме, последично, и повећању њихових личних капацитета за конкурентно учешће на тржишту рада и мобилност у региону и у иностраној средини.

Досадашња истраживања, како теоријске, тако и емпиријске природе, указују на то да млади у земљама Западног Балкана не поседују довољно језичких компетенција, које су им неопходне за одговарајуће позиционирање на тржишту рада. Иако има јасних показатеља да неформално образовање позитивно утиче на те компетенције, овом проблему се досад није на одговарајући начин приступило на регионалном нивоу, односно узимајући у обзир земље Западног Балкана. Такође, изостају истраживања управо о томе какву улогу у читавом том процесу игра језичка размена односно начини на које се она реализује. Зато ће ова студија покушати да изнађе одговор на питање о томе да ли и у којој мери језичка размена, као део неформалног образовања, позитивно утиче на потенцијал младих, како за учешће на тржишту рада, тако и за мобилност. Другим речима, настојаћемо да укажемо на досад недовољно препознату важност језичке размене у процесу стицања компетенције у страним језицима, која је у данашњим условима рада и запошљавања неопходна за конкурентно позиционирање сваке индивидуе на тржишту. Наш циљ ће, поред тога, бити и да покажемо у каквој је вези језичка размена са другим вештинама које су младим људима такође неопходне за ту сврху.

При изради ове студије примењена је двојака методологија. Први методолошки поступак у појединим сегментима сродан је методолошком концепту мета анализе, али уз нешто наглашенији квалитативни карактер истраживања. Најпре је извршена анализа досад објављених релевантних истраживања која су се бавила разним аспектима језичке размене, а посебно њеним утицајем на побољшање језичких компетенција оних који у њој учествују, као и истраживања која пружају увид у запошљивост и мобилност младих на подручју Западног Балкана, али и шире, у читавом региону Југоисточне Европе. Закључци и доприноси анализираних истраживања међусобно су сучељени и упоређени, како би се из њих извукли нови закључци применљиви на предмет ове студије, чиме ће се он објаснити на теоријски утемељен начин. Сматрамо да је такво теоријско расветљавање наведеног предмета неопходна основа за примену другог методолошког поступка примењеног у овом истраживању, као и за евентуална будућа емпиријски заснована истраживања.

Други методолошки поступак који је примењен у овом истраживању представља квалитативну анализу изјава узетих од самих учесника у језичкој размени. Ради се о узорку од укупно двадесет испитаника, десет мушког и десет женског пола, узраста од 17 до 29 година (чиме је испуњен услов да сви испитаници припадају категорији младих, будући да ова студија за свој предмет има утицај језичке размене на њихову мобилност и запошљивост). Сви испитаници су становници Србије и изворни говорници српског језика који су кроз формално и неформално образовање у Републици Србији учили барем два страна језика и који су у неком периоду у току последње две године (мај 2017 – август 2019) учествовали на састанцима језичке размене које је организовао „Polyglot Club Serbia“. Од њих

је затражено да у неколико реченица напишу и електронским путем пошаљу ауторима студије своја искуства у вези са учешћем у тој језичкој размени и да нагласе да ли им је и на који начин то учешће помогло у било ком сегменту живота. Тако добијене одговоре смо подвргнули квалитативној анализи и укрстили са анализом горенаведеног првог методолошког поступка. У поглављу ове студије које се односи на саму дискусију резултата анализе наводићемо делове одговора наших испитаника који ће нам послужити за илустрацију изнетих тврдњи. Ради заштите личних података испитаника, нећемо наводити њихова имена и презимена, већ ознаку ИС (= испитаник), број који смо му доделили у сврху организовања прикупљене грађе и ознаку за пол (м/ж).

Очекујемо да овако теоријско-методолошки конципирана студија о језичкој размени на Западном Балкану представља и базу за конкретне практичне кораке повећања ефикасности и, уопште, сваковрсног побољшања те активности у овом региону.

У погледу структуре, ова студија је подељена на неколико поглавља. Након ових уводних напомена, следи поглавље о дефинисању релевантних појмова. У њему ћемо посебну пажњу посветити појмовима језичке размене, запошљивости и мобилности, уз осврт и на неке друге релевантне појмове и термине. Затим, у трећем поглављу, пружамо исцрпан преглед досад објављених истраживања чији су резултати непосредно важни за ову студију. Четврто поглавље се на изврстан начин може сматрати и централним делом студије, јер доноси дискусију о самом њеном предмету. У последњем, петом поглављу износе се препоруке за даље кораке у циљу ефикаснијег организовања језичке размене на подручју Западног Балкана, односно савети усмерени ка надлежним институцијама који

то организовање треба да подрже. На самом крају студије прилаже се листа референци које су коришћене за њену израду и у њој на одговарајућим местима наведене.

Oedin Svedam

Младен Ђирић

Глосар

01

Овај глосар односи се на неке од најважнијих термина коришћених у овој студији. У питању су неки базични термини везани за језик, познавање језика, учење и наставу језика, као и институционалну политику везану за језике.

Дефиниције термина у овом глосару формиране су на основу елемената значења која им се приписују у многобројној релевантној литератури, од које овде издвајамо следеће изворе којима смо се послужили при дефинисању: Kristal (1998), ZEP (2003), Bugarski (2009), Filipović (2009), Durbaba (2011), Araújo et al. (2015).

Двојезичност (енг. *bilingualism*)

– способност појединца да се у некој мери служи двама језицима. Обично се под двојезичном особом подразумева лице које у приближно подједнако доброј мери говори два различита језика. Осим тога, термин двојезичност може се односити и на друштвену двојезичност (енг. *social/societal bilingualism*), што је присуство два језика на једној територији, нпр. у једној држави или у једној административној области (покрајини, граду и др.). Појава која је сродна друштвеној двојезичности јесте и диглосија (енг. *diglossia*), али се од ње и разликује. Наиме, док двојезичност подразумева да се у некој области говоре два језика, без неког нужног хијерархијског односа између њих, диглосија најчешће подразумева да се на истој територији користе два језика или два облика једног језика (два његова различита дијалекта), али тако да један од њих има престижан статус и улогу, док други нема. Тај први функционише

као званични језик, користи се у званичној писаној комуникацији и у медијима и сл., али је највећем делу становништва матерњи језик онај други, који пак нема престиж и ограничен је на незваничну свакодневну комуникацију. Примера диглотичних средина на свету има много. Такав је нпр. читав арапски свет, у коме постоји стандардни арапски језик, али свака земља има свој локални дијалект арапског. У Европи пример диглосије у некој мери можемо пронаћи у германофоним срединама, од којих свака има свој дијалект немачког, али само високи немачки има функцију стандардног језика за све и поседује нарочити престиж.

Једнојезичност (енг. *monolingualism*)

– способност да се користи само један језик. Једнојезичан појединац је онај који говори само један свој матерњи језик и не влада ниједним другим у довољној мери да би могао активно да га користи. Када је у питању друштвени ниво, могло би се рећи да су оне средине у којима се користи само један језик једнојезичне (упоредити са термином двојезичност).

Вишејезичност (енг. *multilingualism*)

– односи се на способност појединца да се у некој мери служи са више језика. Обично се под вишејезичном особом подразумева лице које у некој мери

говори више различитих језика. Осим тога, термин вишејезичност може се односити и на друштвену вишејезичност (енг. *social/societal multilingualism*), што је присуство више језика на једној територији, нпр. у једној држави или у једној административној области (покрајини, граду и др., упоредити са термином двојезичност).

Матерњи језик (енг. *mother tongue*,

понекад и *mother language*, скраћено L1) – језик који особа усвоји први у животу, у детињству, по правилу до узраста од 5 година. Након тог узраста језици се уче на другачији начин и не могу се сматрати матерњим, већ само страним језицима. Свака здрава особа способна је да усвоји више матерњих језика, тако да у свету нису ретке појаве људи који имају по два, или чак више матерњих језика. Под овим термином не сматра се „језик мајке“, јер мајка (или оба родитеља) може имати један матерњи језик, а дете може да усвоји као матерњи неки сасвим други језик. Зато се у стручним текстовима овај термин избегава и уместо њега се користи термин први језик (енг. *first language*). Матерњи језик је најчешће језик средине у којој дете одраста.

Изворни говорник (енг. *native speaker*)

– говорник одређеног језика као матерњег. На пример,

Страни језик је било који језик који се не усвоји као матерњи, већ се учи након узраста од 5 година. Понекад се под појмом страни језик сматра језик који се не говори у средини у којој особа живи, већ у другим срединама, пре свега у страним земљама.

изворни говорник енглеског је особа којој је енглески матерњи језик. Као синоним овог термина неретко се на српском језику користи и термин говорни представник.

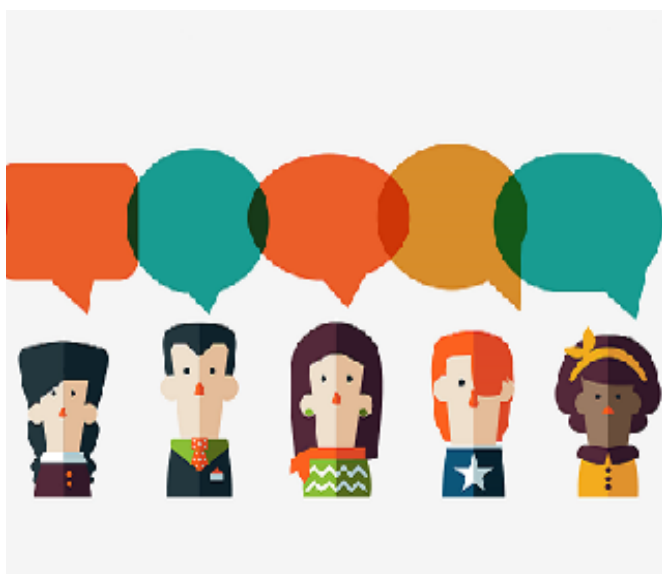
Страни језик (енг. *foreign language*, скраћено LF) – било који језик који се не усвоји као матерњи, већ се учи након узраста од 5 година. Његово усвајање суштински је другачије од усвајања матерњег језика (мада има и извесних преклапања између та два процеса). Понекад се под појмом страни језик сматра језик који се не говори у средини у којој особа живи, већ у другим срединама, пре свега у страним

земљама. Ово, међутим, није сасвим прецизно, јер особа којој је матерњи језик нпр. енглески може живети у средини у којој се не говори енглески, тако да њој то неће бити страни језик, а већини других из те средине хоће. Другим речима, дистинкцију између матерњег и страног језика не треба правити према критеријуму средине, већ према критеријуму појединца.

Други језик (енг. *second language*, скраћено L2) – под овим термином најчешће се подразумевају два различита појма: 1) језик који је званичан или доминантан у некој средини, али није први језик одређеној особи, већ га она усваја

касније, најчешће кроз формално образовање. Пример тога су средине бивших колонија, где добар део становништва има свој први језик, углавном неки од локалних аутохтоних језика, а као други језик усваја званични језик државе, најчешће бивши језик метрополе (енглески, француски, португалски итд.). Међутим, оваквих примера има много више и не само у бившим колонијама. У Европи националне мањине често имају свој први језик, а као други језик говоре већински језик средине (нпр. Мађари у Војводини, Власи у Крајини, Албанци у Северној Македонији, Турци у Бугарској, Роми широм Европе итд.); 2) синоним за појам страни језик.

Мањински језик (енг. *minority language*) – језик националне мањине у некој држави или неком другом административно-политичком ентитету, коме је признат одговарајући статус и чији говорници имају права да га користе у одређеним доменима (нпр. мађарски, словачки, русинки и др. језици у Војводини, бугарски у општини Димитровград, албански у Северној Македонији). Супротан овом териму је термин већински језик (енг. *majority language*), што је званичан и примарни језик државе или другог административно-политичког ентитета, којим говори већина (српски у Србији, македонски у Северној Македонији итд.). Мањински

језици су у контексту Европске Уније и њене језичке политике изузетно важна појава.

Званични језик (енг. *official language*) – језик који има посебан правни статус у одређеном правно конституисаном политичком ентитету, као што је држава или део државе (покрајина, провинција, регија, или појединачна општина, град и сл.) и који служи као језик администрације. Примери: енглески у Аустралији, шпански у Аргентини, немачки у Швајцарској. Често један политичко-административни ентитет може имати више званичних језика, било на нивоу читаве своје територије, било у различитим својим деловима. Тако је нпр. српски званичан језик Републике Србије, али њена Аутономна Покрајина Војводина поред српског има и друге званичне језике.

Регионални језик (енг. *regional language*) – језик који има статус званичног у само једном ограниченом делу одређеног правно конституисаног политичког ентитета, најчешће државе. Тако је, нпр., баскијски званичан језик у шпанској Аутономној Заједници Баскији, односно један је од регионалних језика Краљевине Шпаније.

Званични језици Европске Уније (енг. *official languages of the European Union*) – језици који се користе у државама чланицама Европске Уније, чији је званичан статус признат одговарајућим правним актима Уније.

Међународни језик (енг. *international language*) – језик који је званичан или који је у широј употреби у више држава. Овај термин најчешће асоцира на енглески, француски, шпански, португалски, арапски и друге језике распрострањене на више континената, или пак на језике који имају много говорника и говоре се у више држава у неком делу света, попут руског. Међутим, међународним језицима могу се сматрати и неки језици

Слика горе: https://en.wikipedia.org/wiki/Future_enlargement_of_the_European_Union

Слика доле: <https://humanities.drury.edu/the-importance-of-language/>

средње величине, или чак мањи, који имају званичан статус или се користе у више држава, као што су нпр. шведски, грчки, италијански. У контексту Западног Балкана, међународним језицима се могу сматрати нпр. српски и албански.

Глобални језик (енг. *global language*) – међународни језик који је распрострањен у већем делу света, или барем у више држава на неколико континената и који осим великог броја изворних говорника има и много говорника којима је други или страни језик. То је језик међународне комуникације у разним сферама. Највећи и најпрестижнији глобални језик данас свакако је енглески, али се овај статус може приписати и неким другим великим светским језицима, као што су шпански, француски, португалски, арапски, руски, а у последње време све више и мандарински. Има, међутим, и таквих виђења према којима се тврди да може постојати само један језик заиста глобалне комуникације, док би сви остали у односу на њега ипак били ограничени. Ако следимо таква тумачења, једини језик за који би се могло тврдити да је глобални био би енглески.

Учење / усвајање језика (енг. *language learning /*

Званични језик је језик који има посебан правни статус у одређеном правно конституисаном политичком ентитету и служи као језик администрације.

acquisition) – процес овладавања коришћењем језика. Раније се термин усвајање користио за матерњи, а учење за страни језик, док се данас све чешће преферира термин усвајање за оба. С друге стране, термин учење више асоцира на контексте формалног образовања (наставу језика у школи), а усвајање на сам процес који се одвија у појединцу када је на неки начин изложен језику.

Циљни језик (енг. *target language*) – страни језик чије овладавање је циљ у процесу учења / усвајања, било кроз формално образовање, било у неком другом контексту.

Радни језик (енг. *working language*) – језик коме је дат јединствен правни статус у неком наднационалном ентитету, као што су међународне организације (нпр. UN), у коме он служи као средство комуникације и као језик на коме се одвија администрација. Осим међудржавних и владиних међународних организација, своје радне језике могу имати и велике мултинационалне компаније, међународна друштва и др.

Језичка политика и планирање (енг. *language policy and planning*) – скуп институционалних мера којима се регулишу питања везана за језике, пре свега за њихов статус, домене употребе, форму и присуство у формалном образовању. Најчешће се језичка политика и планирање дели на статусну (одабир језика којима ће се дати статус званичних), корпусну (одабир језичких форми које ће се сматрати стандардним – стандардизација језика) и образовну (одабир језика који ће се преносити кроз формално образовање и начина тог преношења).

Дефинисање појмова

02

2.1. Језичка размена

Све до друге половине XX века учење страних језика није садржало никакав вид вежбања говорне продукције нити разговора са изворним говорницима или другим појединцима који владају циљним језиком ученика, што је управо централна ставка сваке успешне језичке размене.

Узимајући у обзир читаву историју учења и наставе страних језика, језичка размена представља релативно нов концепт. Наиме, све до друге половине XX века учење страних језика није садржало никакав вид вежбања говорне продукције нити разговора са изворним говорницима или другим појединцима који владају циљним језиком ученика (што је управо централна ставка сваке успешне језичке размене). Током убедљиво највећег дела историје учења и наставе страних језика преовладавао је такозвани граматичко-преводни метод (в. Durbaba 2011: 92-93). Овај метод је настао по моделу наставе класичних језика – старогрчког и латинског. Они су се предавали у средњим школама у европским земљама са циљем да ученици преко њих стекну пре свега широко опште образовање и основу за даље бављење многим у то време престижним наукама, као што су право, медицина, филологија и теологија, на пример. Будући да су у питању такозвани „мртви језици“ (дакле, језици без живих изворних говорника), циљ наставе уопште није био да се ученици оспособе да на њима говоре, већ пре свега да читају и разумеју књижевне и сродне текстове који су на њима написани, као и да их што боље преводе на своје матерње језике. Уз такав циљ, настава је морала бити фокусирана највише на савладавање граматичких правила. Управо због чињенице да се настава састојала из предавања граматике и вежби превођења, овај је метод добио назив граматичко-преводни. У таквом

Слика: mundolingo.org

Слика: <https://www.facebook.com/PolyglotClubSerbia>

— Дефиниција језичке размене

На једном популарном сајту који представља онлајн платформу за језичку размену, наводи се да је она процес у коме „двоје или више људи који говоре различите језике међусобно вежбају језик другог.“ Ово се илуструје примером говорника енглеског који учи француски и који, сходно томе, учествује у језичкој размени са говорником француског који учи енглески.

оквиру, учење је било у потпуности фокусирано на писани језик, док усменој употреби језика, односно говору, није посвећивана никаква пажња (Heuner & Hunfeld 1992, нав. према Durbaba 2011: 93).

Граматичко-преводни метод несумњиво је допринио савладавању класичних језика и пружао основу за опште образовање у време када је средина пред младе људе постављала неке захтеве суштински другачије од данашњих. Међутим, у мери у којој је стицање језичке компетенције у живим језицима, а посебно оним са глобалним престижом и великом заступљеношћу на тржишту, све више постајало императив, граматичко-преводни метод све се више показивао као недовољан и неадекватан. Па се ипак баш он дуго одржавао у формалној настави страних језика, нарочито у нашој средини, што је значило да концепт језичке размене за све то време није био ни у најави. Посебан је проблем то што се формално образовање чак ни данас није сасвим ослободило стега ове застареле и превазиђене

парадигме, што опет неповољно утиче на увођење и популаризацију језичке размене. Како тврди О. Durbaba, утицај најстаријег метода у настави страних језика, названог граматичко-преводним, у одређеним видовима задржао [се] све до данашњих дана. О томе би могао посведочити свако ко је макар некад учио неки страни језик по следећој шеми: читање (књижевног или неког другог) текста, најчешће наглас, превођење текста (реченицу

по реченицу), приказ и објашњење граматичких правила, увежбавање граматичких правила превођењем реченица или читавих текстова (најчешће на страни језик)“ (Durbaba 2011: 93).

У Западној Европи и у Северној Америци већ у другој половини XIX века долази до постепеног сазревања схватања да граматичко-преводни метод није погодан за учење живих језика и, посебно, за

““

Од седамдесетих година XX века постепено се формира и афирмише комуникативни метод у настави страних језика, који и до данас представља доминантан приступ у области језичке размене.

вежбање говорне продукције, тако да га полако замењују нови методи, барем за један мали корак ближи ономе што одликује данашњи концепт језичке размене. У питању су природни и директни метод (в. Durbaba 2011: 94-96). Природни метод је први пут имплементиран у САД (Vučo 2009: 235-237) и подразумевао је увођење говорног језика у наставу. У Европи је сличан метод почео да разрађује чувени Максимилијан Берлиц, који је тврдио да је до њега дошао случајно.¹ То је био први вид такозваног директног метода, који је потом даље разрађиван у Француској и Немачкој. Иако у природном и директном методу још није било језичке размене, учење језика је већ тада

почело њој да се приближава, јер су по први пут ученици имали прилике да се сусретну са изворним говорницима свог циљног језика, будући да су им га искључиво они предавали.

Четрдесетих година XX века настаје такозвани аудиолингвални метод, који се нешто касније, са развојем технологије, модификује у аудиовизуелни (в. Durbaba 2011: 96-99). Основна карактеристика овог метода је био наглашен примат говорног над писаним језиком, као и употреба тада нових техничких средстава у настави. Међутим, уместо контакта са изворним говорницима, ученици су се упуштали у сувише механичка и некреативна вежбања (Durbaba 2011: 99). Могло би се рећи да их је то заправо удаљавало од реалних комуникативних ситуација на њиховом циљном језику, због чега концепт језичке размене још увек није имао довољно услова да се разради и имплементира.

Од седамдесетих година XX века постепено се формира и афирмише комуникативни метод у настави страних језика, који и до данас представља доминантан приступ у овој области (в. Durbaba 2011: 100-102). Основна одлика овог метода је нагласак на стицању комуникативне компетенције ученика, што значи његово оспособљавање за комуникацију на страном језику у реалним ситуацијама. Том циљу су подређене како концепција самог извођења наставе (вежбе говора и писања поред оних у којима се вежба читање и аудирање), тако и концепција уџбеника и осталих наставних средстава (заснивају се на аутентичним материјалима). Тек је овај метод заиста отворио пут увођењу језичке размене, будући да се сада учење доживљава као социјални чин, одвија у групи и захтева кооперацију са околином (Durbaba 2011: 101). Поред наставне праксе, у којој се већ активно ради на

Слика горе: <https://polyglotclub.com/>

Слика доле: <https://polyglotclub.com/>

¹) Занимљива прича о рађању Берлицовог метода, на чијим основима, барем у неким аспектима, и данас почива рад школе чији је он оснивач, може се прочитати на: <https://www.berlitz.co.rs/berlitz-tradicija-istorija> (последњи приступ 24.5.2019).

стицању комуникативне компетенције ученика, очекује се његово ангажовање и у ваннаставним околностима, где он треба да дође у додир са изворним говорницима и тако додатно учвршћује и надограђује своју компетенцију, што је управо основа саме језичке размене. Дакле, увођењем комуникативног метода у наставну праксу у формалном и неформалном образовању, припремљен је терен за организовање и популаризацију језичке размене.

Поред досад наведених метода, последњих неколико деценија развијају се и алтернативне методе учења и наставе страних језика (в. Durbaba 2011: 102-105). Неке од њих су *superlearning*, *community language learning*, *silent way*, *total physical respose*, *natural approach* и др. Анализом основних поставки ових метода може се закључити да они не доприносе битно развоју језичке размене, будући да се фокусирају на неке друге аспекте учења. Међутим, за један од тих алтернативних метода можемо тврдити да сам по себи представља управо оно што данас називамо језичком разменом, или макар један вид језичке размене. У питању је метод назван тандем (Durbaba 2011: 105, Funk et al. 2017).

Последњих неколико деценија развијају се и алтернативне методе учења и наставе страних језика као што су *superlearning*, *community language learning*, *silent way*, *total physical respose*, *natural approach* и др.

Тандем је учење страних језика у партнерском односу; у њему учествује двоје ученика различитих матерњих језика који су заинтересовани да науче језик оног другог (Brammerts 2009, нав. према Durbaba 2011: 105). Ова врста учења се може одвијати у реалном простору, што је такозвани *face-to-face* тандем, или у виртуелном простору, што је такозвани *online* тандем (Durbaba 2011: 105). Како тврде Н. Funk и сарадници (2017а: 32-33), тандем у реланом простору је у неком облику одавно био присутан у учењу страних језика и омогућавао је ученицима да вежбају дијалоге „један на један“, у ситуацијама у којима један ученик влада циљним језиком другог. Први структурирани облици организације ове врсте учења били су међународни састанци француских и немачких ученика шездесетих година (Durbaba 2011: 105, Funk et al. 2017а: 33), што на изванредан начин представља претечу данашњих облика платформи за језичку размену. Касније се развило и научно интересовање за овакав вид учења страних језика, који је извођен и у оквиру пројекта ЕУ у коме је учествовало чак 12 универзитета (Durbaba 2011: 105).

Два су основна принципа учења страних језика у тандему: реципрочност и аутономија (Brammerts & Kleppin 2001, нав. према Funk et al. 2017а: 33, Durbaba 2011: 105). Први принцип подразумева обострану сагласност да се другоме помогне у учењу; док један од учесника говори на свом циљном језику, други учесник, коме је то матерњи језик, пружа му одговарајући фидбек, указује му на пропусте и помаже му да напредује. Други принцип подразумева да партнери самостално дефинишу начин рада, интензитет, теме за разговор, садржаје и др., али и да препознају властиту одговорност за процес учења (Little 1991, нав. према Funk et al. 2017а: 33). Будући да партнери нису стручњаци за методiku наставе и/или теорију усвајања страних језика, одговарајуће институције им могу пружити помоћ и подршку у тандемском учењу (Durbaba 2011: 105). У том смислу, сматрамо да је веома важно да програми језичке размене и платформи у оквиру којих се она организује добију одговарајућу институционалну подршку, о чему ће још бити речи у последњем поглављу ове студије.

Видели смо да се учење названо тандемом (како оно у реалном, тако и оно у виртуелном простору) сматра и посебним методом учења и наставе страних језика, али

Тандем је учење страних језика у партнерском односу у ком учествује двоје ученика различитих матерњих језика који су заинтересовани да науче језик оног другог.

је важно нагласити да оно данас не треба да замени све остале методе, већ треба да им служи као подршка и потпора. Другим речима, ученици страних језика могу присуствовати настави у оквиру формалног образовања и тамо учити своје циљне језике, али их свакако у ваннаставном контексту додатно могу вежбати кроз платформе за језичку размену. Додатни рад на стицању језичких компетенција последњих година све више бива и научно препознат и анализиран, тако да се ученици охрабрују да се поред наставе у којој учествују упусте и у такозвани пројектни рад и комбиновано учење (енг. blended learning, в. Durbaba 2011: 130-132). Учење у виду језичке размене свакако носи велики потенцијал за попуњавање таквих ученичких ваннаставних активности, као и за повећање њихових језичких компетенција, што ће ова студија, између осталог, и настојати да покаже.

Иако је термин тандем нешто присутнији у академској литератури о настави и учењу страних језика, у пракси је приметно нешто чешће коришћење термина језичка размена (енг. language exchange, најчешће скраћено као LEX или LX). Њене дефиниције су сличне дефиницијама тандема из академске литературе. Тако се, на пример, на једном популарном сајту који представља онлајн платформу за језичку размену, наводи да је она процес у коме „двоје или више људи који говоре различите

језике међусобно вежбају језик другог.“² Ово се илуструје примером говорника енглеског који учи француски и који, сходно томе, учествује у језичкој размени са говорником француског који учи енглески. Истичу се предности језичке размене како над часовима језика, тако и над потпуном културном имерсијом. На часовима, наиме, ученици неретко немају контакт са изворним говорницима, немају довољно времена за вежбање говорне продукције и не добијају прилику да науче неке неформалне језичке изразе. С друге стране, када је у питању потпуна културна имерсија, ученик не наилази на подршку изворних говорника, који углавном и не знају како треба да му помогну, могу говорити исувише брзо или колоквијално, као и са локалним акцетима са којима се ученик није дотад сусретао у настави. Све то на ученика може деловати дестимулишуће. Добро структурирана језичка размена управо треба да помогне ученику да превазиђе те потешкоће.

Слика: mundolingo.org

Слика: www.language trainers.com/blog/2014/09/02/what-is-polyglot-bar/

2) https://www.mylanguageexchange.com/faq.asp#_a1 (последњи приступ 23.4.2019)

На другом веома утицајном популарном сајту чији је циљ да помаже појединцима у учењу страних језика³ тврди се да језичка размена има следеће предности: 1) кроз њу се могу стећи пријатељи из различитих култура, 2) уче се колоквијални изрази какви често изостају на часовима језика, 3) бесплатана је, 4) нема домаћих задатака нити „досадних“ граматичких садржаја, 5) истовремено се вежба слушање и говор, а може се вежбати и писање, ако се са партнером договори нпр. размена имејлова и 6) то је брз и ефектан метод учења страних језика. У grubим цртама бисмо се сложили са већином ових тврдњи, али

бисмо поново нагласили и став да језичка размена пре треба да допуни него да потпуно замени остале видове учења и наставе страних језика.

У водичу за подршку организовању језичке размене на каталонским универзитетима (Pujol 2012: 5) наводи се да је језичка размена средство за практичну употребу језика. Она подразумева да се двоје људи који говоре различите језике састају на претходно договорен начин, како би један другог подучавали свом језику односно вежбали те језике. Наводи се и да ти састанци могу бити реалзовани уживо или у виртуелном простору, као и да могу бити и комбинација та два типа. Истиче се и да језичка размена – како смо и ми већ досад напоменули – треба да буде комплементарна формалном учењу језика. Наглашава се и то да она треба да омогући ученицима да стекну увид у друге културе.

Сматрамо да је ово посебно важан аспект концепта језичке размене. Наиме, поред тога што помаже ученицима да уче и вежбају своје циљне језике, она им омогућава и да кроз сусрете са припадницима других култура активно учествују у интеркултурном дијалогу, размењују искуства, преносе елементе властите културе и упознају односно усвајају елементе страних култура. Језичка размена се, између осталог, може дефинисати и као „форма учења језика у којој двоје људи различитих матерњих језика у пару заједнички раде на учењу о карактеру и култури другог“ (Calvert 1999: 56, нав. према Acar & Kobayashi 2011: 1). Будући да језик и култура стоје у нераскидивој вези (в. Filipović 2009: 110-115), језичка размена нужно омогућава учесницима у њој да поред усвајања страног језика на веома непосредан начин усвајају и њему припадајућу културу.

Видели смо да је свим наведеним дефиницијама тандема односно језичке размене заједничко то што спомињу учествовање двоје људи различитих матерњих језика, који међусобно помажу један другом да савладају језик оног

Слика горе: <http://newinbarcelona.com/next-event/saturday-language-exchange-in-barcelona-tandem-4/>

Слика доле: <https://laemadrid.com/how-to-find-a-language-exchange-meetup-in-madrid/>

Слика: <https://www.facebook.com/PolyglotClubSerbia>

– Polyglot Club Serbia

Основна одлика састанака језичке размене у оквиру „Polyglot Cluba“ је та да се они одвијају у реалном простору, према утврђеном распореду и регуларној динамици, уз покривање великог броја страних језика за које постоји интересовање и потреба на савременом тржишту рада (енглески, француски, немачки, шпански, италијански, португалски, скандинавски језици, арапски, турски, руски, хебрејски, фарси, кинески, јапански, као и многи други светски језици, укључујући и оне који су заступљени у региону Западног Балкана).

другог, у реалном или виртуелном простору, при чему ти учесници нужно ступају и у интеркултурни дијалог. То су одлике језичке размене које и ми прихватимо за потребе овог истраживања, али уз њих додајемо још једну важну карактеристику. Наиме, језичка размена се не мора нужно вршити само између двоје људи; могуће је организовати састанке језичке размене са много више учесника, који су носиоци различитих матерњих језика. Такви састанци учесницима пружају могућност да вежбају више језика у једној прилици, као и да понуде другим учесницима партнерство при вежбању разних језика у којима они сами имају одговарајући ниво компетенције. Најпогоднија структура тих састанака је организација простора у више мањих целина (нпр. столова) на којима се вежба један одређени језик и на којима, пожељно, на располагању осталима стоје изворни говорници, или барем они који се према Заједничком европском оквиру за живе језике могу сматрати самосталним корисницима тих језика (в. ZEP 2003, Durbaba 2011: 135-138).

Управо је ово основни метод реализације језичке размене у организацији „Polyglot Club“³, који се од 2017. године успешно примењује и у Србији⁴. Иако овакав вид језичке размене оставља простора учесницима да се међусобно умрежавају и у различитим виртуелним просторима (као што је, нпр., друштвена мрежа Фејсбук), основна одлика састанака језичке размене у оквиру „Polyglot Cluba“ је та да се они одвијају у

реалном простору, према утврђеном распореду и регуларној динамици, уз покривање великог броја страних језика за које постоји интересовање и потреба на савременом тржишту рада (енглески, француски, немачки, шпански, италијански, португалски, скандинавски језици, арапски, турски, руски, хебрејски, фарси, кинески, јапански, као и многи други светски језици, укључујући и оне који су заступљени у региону Западног Балкана и чији се престиж

“

Језичка размена се не мора нужно вршити само између двоје људи. Могуће је организовати састанке језичке размене са много више учесника, који су носиоци различитих матерњих језика.

3) <https://polyglotclub.com/> (последњи приступ 4.4.2019)

4) <https://polyglotclub.com/serbia/event> (последњи приступ 17.5.2019)

Један од кључних циљева језичке размене јесте стицање и јачање комуникативне компетенције у циљном језику. Кроз активности језичке размене ради се на побољшању комуникацијских вештина као једном ширем појму.

Како језичка размена утиче на позитиван развој комуникацијских вештина? Пре свега, језичка размена сама по себи представља комуникацијску појаву *par excellence*, комуникација је једна од њених суштинских одлика. Сваки учесник у језичкој размени, било да ступа у однос 1 на 1 са другим учесником, било да се укључује у вишечлану групу у којој се језичка размена одвија, једноставно не може да не комуницира. Чак и они учесници који долазе на састанке језичке размене и седају за сто посвећен једном одређеном језику, али одлуче да не учествују активно у разговору – комуницирају. Самим својим присуством и показивањем интересовања за језичку размену, они одашиљу осталим учесницима одређену поруку и тако ступају у комуникацију. Комуникација је, дакле, обавезан пратећи елемент језичке размене. Самим тим, учесници у њој нужно покрећу своје комуникацијске вештине и имају прилику да их вежбају, модификују и унапређују.

и „тржишна вредност“ ограничавају првенствено на тај регион, попут бугарског, словеначког, македонског, румунског, албанског, грчког и свих варијанти такозваног БХМС језика). Ова студија ће се бавити језичком разменом управо имајући у виду такав концепт њеног реализовања.

2.2. Мобилност

Мобилност се дефинише као „могућност да се појединац, група или друштвени слој покреће и чини изборе у вези са местом живљења, каријером, или приступом ресурсима.“

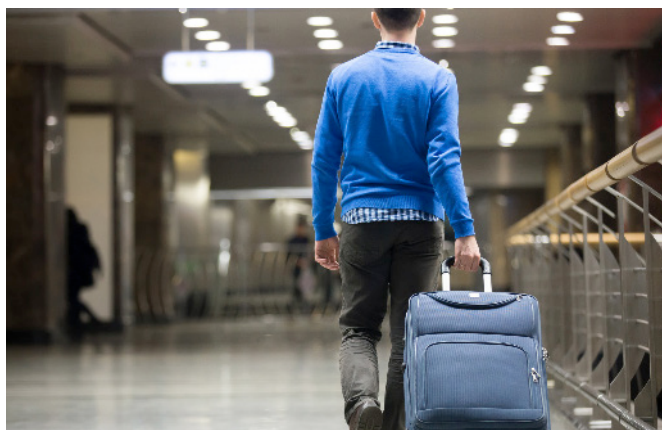
Како се наводи у студији о мобилности младих на Западном Балкану (Popović & Gligorović 2016: 6), мобилност (енг. mobility) јесте „могућност да се појединац, група или друштвени слој покреће и чини изборе у вези са местом живљења, каријером, или приступом ресурсима.“ На истом месту се као пример наводи академска мобилност, која омогућава студентима и наставном особљу да на одређене периоде мењају институцију, неретко одлазећи и изван своје земље, у циљу професионалног усавршавања.

У дисертацији посвећеној интеркултуралној и језичкој компетенцији учесника програма међународне размене ученика, Д. Живановић тврди да је мобилност у образовању „временски период проведен у другој земљи, организован ради стицања знања, вештина и ставова“ и да „програм мобилности може бити у формалном контексту (какав је школски програм) или у контексту неформалног образовања (какви су омладинске размене и семинари)“ (Живановић 2015: 59). Видимо, дакле, да се под појмом мобилност може мислити и на саму могућност односно активност, али и на временски период у коме се та активност спроводи. Ми ћемо у овој студији појам мобилност пре свега користити да рефериремо на саму активност.

Како тврде С. Berg и сарадници (Berg et al. 2013: 13-14), веза између мобилности и студијских односно образовних активности уопште није нова појава. Наиме, још је Гете тврдио да интелегентан човек најбоље образовање добија док путује. Младе занатлије су у континенталној Европи путовале ради усавршавања заната још од средњег века. Индустријализација у XIX веку јесте окончала тај процес, али је он свакако омогућио да се у европском друштву млади конституишу као релевантан чинилац. Оно што је посебно важно, како даље наводе С. Berg

и сарадници, јесте то што такви примери мобилности нису били одлика само виших друштвених класа, већ су захватили и младе из руралних подручја. И у Сједињеним Државама је током XIX века заживела појава радничких миграната. Након Другог светског рата, ставови према мобилности коренито се мењају. Она више није маргинална, него централна друштвена појава од суштинске важности за младе. У Европи је мобилност све више значила превазилажење граница сопствене државе и културе, изградњу интеркултурне толеранције и мира, као и један од основних елемената конституисања такозваног европског грађанства.

Данас је мобилност у оквиру образовног процеса редовна пракса у европским земљама, која је подржана од стране надлежних европских институција и која омогућава младима да стекну неопходно искуство живота у иностранству, упознају друге културе и усаврше своје вештине (в. Berg et al. 2013: 14).

Ученичка односно студентска мобилност може се дефинисати као транснационална мобилност која се спроводи у циљу стицања нових знања, вештина и компетенција, кроз активности као што су ученичке и студентске размене, волонтерски пројекти, међународни курсеви језика или неформални образовни пројекти (Eurodesk 2015: 4). За потребе ове студије усвајамо наведене одлике ученичке и студентске мобилности, као и већ споменуте тврдње о томе да мобилност треба да омогући младима да чине изборе у вези са својим местом живљења, каријером и приступом одговарајућим ресурсима (Popović & Gligorović 2016: 6).

2.3. Запошљивост

Као општа способност, запошљивост се не може посматрати независно од појединачних знања, вештина и ставова који је сачињавају, јер управо помоћу њих кандидат представља себе потенцијалним послодавцима и тако тражи одговарајуће запослење.

Запошљивост (енг. employability) представља способност да се добије посао, да се тај посао задржи, уз могућност мењања позиција и напредовања у оквиру исте радне организације, али и да се, по потреби, прелази у другу радну организацију.⁶ Као општа способност, међутим, запошљивост се не може посматрати независно од појединачних знања, вештина и ставова који је сачињавају, јер управо помоћу њих кандидат представља себе потенцијалним послодавцима и тако тражи одговарајуће запослење (Hillage & Pollard 1998, нав. према Skiljevic 2017: 5). У студији о запошљивости младих на Западном Балкану изложено је укупно једанаест вештина (енг. skills) које заједно чине концепт запошљивости и које за потребе ове студије прихватамо и овде наводимо (в. Skiljevic 2017: 29-31):

1) Комуникацијске вештине – представљају способност јасног преношења информација и идеја кроз разне медије појединцима или групама на начин који омогућава слушаоцу да разуме и задржи информацију; оне подразумевају способност активног слушања, јасног повезивања идеја и коришћења вештина и стратегија у циљу ефикасног рада са другима; подразумевају и способност процене делотворности формалне и неформалне комуникације.

2) Вештине тимског рада – у питању је активно

– Вештине тимског рада

У питању је активно учествовање у тиму ради његовог покретања ка испуњењу циљева и способност да се лако и ефикасно делује унутар групе.

учествовање у тиму ради његовог покретања ка испуњењу циљева; способност да се лако и ефикасно делује унутар групе; вештине тимског рада укључују и способност доношења одлука, одређивања циљева и ограничења на путу њиховог остварења, процене ризика и алтернативних решења; тимски рад захтева сарадњу, лидерство и спремност за праћење других.

3) Познавање страних језика – ова вештина се заснива на способности разумевања, изражавања и тумачења појмова, мисли, осећања, чињеница и мишљења, како у усменој, тако и у писаној форми (слушање, говор, читање и писање), у одговарајућем распону друштвеног и културног контекста (у образовању и обуке, код куће и у слободном времену), а према властитим жељама и потребама. Комуникација на страним језицима позива и на активирање вештина као што су посредовање у комуникацији (у шта спада и превођење) и интеркултурно разумевање. Ова студија посебно

разматра управо познавање страних језика као вештину која битно утиче на запошљивост младих и на изванредан начин је поставља у први план. Зато ћемо се овом вештином, као компонентом запошљивости, детаљније бавити у централном делу студије.

4) Жеља за учењем и самоусавршавањем – ова вештина подразумева активно идентификовање нових области

за учење, редовно креирање и искориштавање могућности за учење, коришћење новостечених знања на послу и стално учење кроз њихову примену.

5) Познавање информационих (IT) технологија и компјутерске вештине – дигитална компетенција укључује поуздану и критичку употребу *IST-a (Information Society Technology)* на послу, у слободном времену, као и при комуникацији.

Вештина познавања страних језика се заснива на способности разумевања, изражавања и тумачења појмова, мисли, осећања, чињеница и мишљења у одговарајућем распону друштвеног и културног контекста према властитим жељама и потребама.

Она је подржана основним вештинама информационе и комуникационе технологије, тј. коришћењем рачунара за проналажење, процену, складиштење, презентовање и размењивање информација, те за комуникацију и суделовање у сарадничким мрежама путем интернета.

6) Способност прилагођавања и флексибилност – одржавање ефикасности и онда када дође до великих промена у радним задацима или радном окружењу, ефикасно прилагођавање раду у оквиру нових радних структура, процеса, захтева или култура.

7) Вештина решавања проблема – ова вештина подразумева препознавање дугорочних последица одређених решења проблема, као и испитивање, осмишљавање, спровођење и евалуацију плана акције усмерене на решавање проблема. Појединци морају бити у стању да процењују информације или ситуације, да их рашчлане на компоненте и да размотре различите приступе њиховом решавању, одлучујући се за најбољи.

8) Радна етика – ова вештина је заправо културолошка норма која обавезује на личну одговорност према властитом раду и заснива се на уверењу да тај рад има своју вредност. Истраживања су показала да се многобројне одлике радне етике могу сажети у три речи:

интерперсоналне вештине, иницијатива и поузданост.

9) Способност да се ради под притиском – у питању је одржавање стабилног учинка под притиском или пред неком препреком (као што је, нпр., рад у условима временског ограничења или двосмислене природе радног задатка); у ову вештину спада и управљање стресом на начин који је прихватљив и другима, и радној организацији.

10) Вештине планирања и организације – успостављање праваца деловања, за себе и друге, те ефикасно управљање временом и ресурсима, како би се обезбедило делотворно обављање посла.

11) Предузетничке вештине – Ове вештине се односе на проактивно управљање пројектима, ефикасно представљање и преговарање, способност да се ради и појединачно и у тиму, способност да се идентификују и процене своје предности и слабости, те да се процењују и преузимају ризици. Предузетнички став одликује се иницијативом, проактивношћу, независношћу, мотивацијом и одлучношћу у испуњењу циљева.

2.4. Западни Балкан

Под термином Западни Балкан подразумевамо Албанију, Босну и Херцеговину, Црну Гору, Хрватску, Северну Македонију и Србију.

Термин Западни Балкан је неологизам који се користи да се реферише на територију која обухвата Албанију и земље бивше Југославије, изузимајући Словенију.⁵ Понекад се из оквира овог појма искључује Хрватска, уз образложење да је у питању чланица ЕУ, по чему се засад разликује од осталих земаља. У оквиру ове студије под термином Западни Балкан подразумевамо Албанију, Босну и Херцеговину, Црну Гору, Хрватску, Северну Македонију и Србију.

5) https://en.wikipedia.org/wiki/Balkans#Western_Balkans (последњи приступ 22.4.2019)

Европа и језици

03

Скоро свака европска држава има више званичних језика, понекад распоређених на тај начин да су неки званични на нивоу целе државе, а неки имају статус регионалних језика.

За Европу се може тврдити да је континент који је мање вишејезичан од остатка света (Bugarski 2009: 11–12). Док се у неким регијама у свету, као што је нпр. Океанија или индијски потконтинент, на малом простору говори по више стотина, па и више од хиљаду језика, у Европи је тај број много мањи. Међутим, и Европа је ипак вишејезична средина, а посебно и у том смислу што у њој једнојезичних држава готово да нема (Bugarski 2009: 12). Скоро свака европска држава има више званичних језика, понекад распоређених на тај начин да су неки званични на нивоу целе државе, а неки имају статус регионалних језика. Довољно је погледати пример Швајцарске, која има четири званична језика, или Шпаније, у којој је кастиљански званичан на нивоу државе, али тај статус у одговарајућим областима имају и каталонски, галисијски и баскијски. И у региону Западног Балкана нема чисто једнојезичних држава, што се лако може утврдити када се погледа колико свака балканска земља има мањинских језика. Притом, језичка слика Европе убрзано се мења сталним приливом имиграната из читавог света (Bugarski 2009: 12). Велике европске метрополе данас представљају права стецишта припадника најразноврснијих народа и њихових језика. Тако, рецимо, град Лондон може имати само један званичан језик у правном смислу – енглески, али се у њему зато говори дословно на стотине језика које су собом доносили

и још увек доносе имигранти. Слично важи и за Париз, Мадрид, Рим, Берлин, али у извесној мери и за не тако велике европске урбане центре, па и за градске средине на Западном Балкану.

Вишејезичност у савременом глобализованом свету много више представља правило него изузетак (Bugarski 2009: 12, Filipović 2009: 88). Нема идеално једнојезичних држава, чак ни у „старој“ Европи, у којој и даље у свести ширих маса понекад преовладава представа о томе да једна нација има један језик. Што се тиче нивоа индивидуе, ни ту више ствари нису тако једноставне. У свету има много више вишејезичних него једнојезичних појединаца (Trudgill & Cheshire 1998: 1, нав. према Bugarski 2009: 12). Већи део светског становништва или поседује барем два матерња језика, или макар поред свог једног матерњег језика у некој мери влада и са више страних. И ова слика важи за земље Западног Балкана, где на неким територијама живе измешани припадници различитих народа и говорници различитих језика. Па ипак, мора се узети у обзир да је у наведеном региону неретка и појава великог броја једнојезичког становништва. Ако узмемо Републику Србију као пример, видећемо да у њој живе припадници разних националних мањина који говоре различите језике као матерње, али истовремено владају и српским (Мађари, Роми, Албанци, Бугари итд.), док је добар део становништва једнојезичан, јер говори само српски (Filipović 2009: 88). Међутим, и то једнојезично становништво, у зависности од нивоа образовања и других фактора, није сасвим једнојезично, јер учи и у некој мери влада страним језицима.

Односи међу језицима у Европи веома су се мењали кроз њену историју. R. Bugarski (2009: 12–13) издваја три различита модела тих односа. Први од њих назива модуларним, јер он даје слику суживота међусобно одвојених језика у међусобно одвојеним ентитетима. Овај модел се усталио још у XVIII веку, али се неки његови елементи у идеолошком смислу осећају и данас. Други модел, који се јавља од средине XX века, јесте експанзивни. То је модел по коме се велики језици моћних држава шире на рачун оних мањих. Трећи модел, интерактивни, настао крајем XX и почетком овог века, подразумева узајамну сарадњу говорника различитих језика, који су начелно равноправни у својим правима. Језичка политика Европске Уније углавном одражава овакав модел. Сличне погледе на историју односа међу

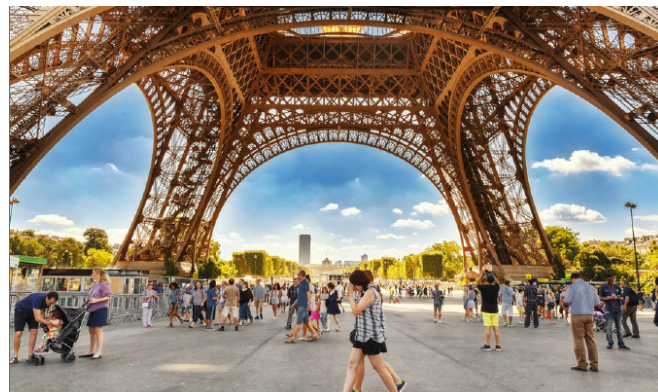
европским језицима даје и D. Geeraerts (Geeraerts 2002, нав. према Filipović 2009: 60–64), који тврди да су се европски стандардни језици најпре формирали према рационалистичком, а потом према романтичарском моделу. Рационалистички модел је подразумевао да једна нација има своју јединствену државу и у њој један језик, док је романтичарски истицао индивидуалне језичке разлике. Елементи ових двају модела касније су се комбиновали и у извесној мери то и данас настављају да чине, када се сагледа савремена друштвено-језичка ситуација, како у Европи, тако и ван ње.

Чињеница је да данас постоји много више свести о језичким разликама и о вишејезичности него у претходним столећима и деценијама. Ово се посебно односи на развијеније делове света, а можда и највише на Европску Унију и њену језичку политику, о чему ће бити још речи ниже. Концепти језичке екологије и језичких људских права (Skutnabb-Kangas 2006) супротстављају се доминацији великих, у политичком и економском смислу моћних језика и залажу се за равноправност међу језицима и њиховим говорницима.

Вишејезичност је одувек била обележје већег дела света (Bugarski 2009: 13). У Европи су се вишејезичношћу некада одликовале пре свега поједине друштвене групе или професије (нпр. трговци), док је данас она проширена на веће делове популације. Међународна размена у савременој Европи, као и формирање њених званичних институција, не би били могући без језичке размене, која свакако подразумева да су учесници у њој вишејезични (Aronin 2007, нав. према Bugarski 2009: 13). Различити језици у савременој Европи на различите начине подлежу новим ситуацијама, насталим услед

Слика: <https://www.lonelyplanet.com/articles/rome-tourist-rules-2018>

економских, политичких и културних промена (Bugarski 2009: 14–15). Језици међусобно ступају у комплексне међуодносе, који понекад попримају и одлике сукоба, што је ситуација коју је L-J. Calvet назвао ратом међу језицима, употребивши чак и метафору прождирања, по којој велики језици „гутају“ мале (Calvet 1995). У таквој динамици, издвојиле су се различите групе језика према статусу који су успели да задобију. Енглески језик постао је неприкосновени језик глобалне комуникације, тзв. глобална *lingua franca* (Filipović 2009: 94–98). Своју велику важност и престиж очували су и многи други међународни језици, као што су француски, немачки, руски, шпански, арапски, кинески, португалски и др. Мањи национални језици, међутим, све више губе неке своје улоге пред налетом великих. Регионални и мањински језици одупиру се оваквим тенденцијама у већој или мањој мери. Услед ових процеса, неке традиционално једнојезичне или двојезичне средине у Европи данас постају упадљиво вишејезичне, а аутохтони језици на изванредан начин престају да буду доминантни и повлаче се пред новим језицима имиграната. Тако, нпр. у Швајцарској, један од званичних језика те државе, романш, има мање говорника од

других језика које су са собом донели досељеници, као што су турски, португалски и разни варијетети српскохрватског (Bugarski 2009: 14). У све интензивнијим рецентним имигрантским процесима, можемо очекивати да ће се слично дешавати и у земљама Западног Балкана.

Као што смо споменули, у овим процесима борбе међу језицима за њихов доминантан положај и преузимање улога ипак се највише истиче енглески, који у савременом глобализованом свету, па и у Европи, постаје *lingua franca* – језик опште комуникације (Bugarski 2009: 16–17, Filipović 2009: 94–98). Самим тим што је преузео такву улогу, енглески више не може да се сматра власништвом само његових изворних говорника (Енглеза, Американаца, Канађана, Аустралијанаца итд.), већ свих људи који га користе као други или страни језик. Уосталом, процене су да енглески данас има упадљиво више неизворних него изворних говорника (Crystal 2003:69, нав. према Bugarski 2009: 16).

У лингвистичким круговима се у последње две до три деценије поставља питање идентитета тог глобалног енглеског језика, варијетета који има на стотине милиона говорника, и то у великој већини неизворних. Може ли се уопште и даље говорити да постоје само стандардни облици енглеског, каквима су се некада сматрали углавном само британски и амерички, евентуално уз додатак канадског, аустралијског и још понеког? Има ли тај глобални језик неки свој стандард који би важио за цео свет, за читаву глобалну заједницу његових говорника? Како наводи D. Crystal, један од највећих ауторитета за енглески језик на свету, данас се може тврдити да постоји светски стандардни штампани енглески (*World Standard Printed English*), јер је варијабилност у писаном медијуму, у штампани на енглеском језику из великог броја земаља, готово потпуно занемарљива (Crystal 2000: 2, нав. према Filipović 2009: 96). Сличне су тенденције и када је у питању говорни језик. Како би се нагласио

Слика лево: https://www.dailymail.co.uk/travel/travel_news/article-7706819/Spain-set-tourism-record-U-S-visitors-counter-Brexit-blues.html

Слика десно: <https://www.propertyguides.com/france/news/paris-tourist-numbers-hit-ten-year-high/>

суштински међународни и глобални карактер таквог једног лингвистичког кода, данас се за њега често користе називи као што су *World English*, *Global English* и *International English* (Bugarski 2009: 16).

Међутим, поред тврдњи о јединствености тог светског енглеског, има и запажања да он показује одређен ниво варијабилности и да у ситуацији када га користе милиони неизворних говорника из толико различитих средина и са толико различитих сопствених првих језика он нужно испољава фрагментацију, те је уместо термина *Global English* и сличних боље користити термин *World Englishes*, који нагласак ставља на плуралитет (Filipović 2009: 96). Тиме се истиче да идентитет енглеског језика данас није хомоген, већ представља скуп више разноликих идентитета, од којих сваки има неки свој домен употребе и којима припадници различитих нација, култура и матерњих језика пружају понешто од властитих идентитета.

Енглески језик свакако се више не може сматрати страним језиком на исти начин као и други страни језици. Он је од свих њих неупоредиво више присутан у свим доменима, од образовања, преко посла, све

до културе и нарочито забаве. Зато и наши лингвисти предлажу да се овакав посебан положај енглеског нагласи употребом посебних термина. R. Bugarski (2004) назива га додатним језиком, а Т. Prčić (2005) одомаћеним страним језиком. Привилегован статус енглеског у језичкој стварности света и Европе непосредно утиче на језичку политику и планирање, нарочито у домену образовања, о чему ће још бити речи ниже, при прегледу европске језичке политике.

Каква је судбина других језика пред глобалним налетом енглеског? Око тог питања се и у лаичким и у стручним круговима већ неколико деценија ломе копља. Често се пренаглашава брига за очување националних језика, па чак и страх од њиховог нестанка или утапања у енглески. Међутим, испоставља се да свеопшта употреба енглеског углавном не замењује друге језике, него им се додаје, чиме се заправо подстиче вишејезичност на плану друштва и појединца (Bugarski 2009: 17). Мало је вероватно да било који језик који се користи као *lingua franca*, па и енглески, може потпуно потиснути националне језике, који у својим државама имају званичан статус и чврсто утемељење у њиховим језичким политикама и планирањима (Filipović 2009: 96). Што се тиче мањинских и регионалних језика, чини се да су они много угроженији од стране великих националних језика, нпр. бивших колонијалних сила (шпански, француски, холандски и др.), него што им прети опасност од глобалног енглеског (Bugarski 2009: 17).

“

Свеопшта употреба енглеског углавном не замењује друге језике, него им се додаје, чиме се заправо подстиче вишејезичност на плану друштва и појединца.

Светска и европска језичка стварност, као што се може видети, није статична, већ представља динамичан однос супротстављених тенденција, које се преклапају на многим равнима. Више је политичких, економских и културних фактора који томе доприносе, али се међу њима могу издвојити два (Bugarski 2009: 18–19). Први је одвајање језика од нације и државе, изазвано пре свега порастом мобилности и слабљењем улоге националне државе. Језици више не припадају нацијама или државама, већ свима који се њима служе, независно од њихове националне припадности или места живљења. Други фактор је продор језика у виртуелни простор, што је омогућено убрзаним развојем нових технологија и револуцијом коју је створила појава интернета. Притом, интернет не подстиче само доминацију енглеског,

— Глобални језик

Процеси глобализације, који утичу на интензивирани и динамичке односе међу језицима и њиховим говорницима, одвијају се у исто време и са процесима регионализације и локализације. С једне стране, глобализовање тржишта доводи до тога да улога примарног глобалног језика, енглеског, још више јача. С друге стране, међутим, регионализација тржишта, јачање односа међу државама, институцијама и компанијама у конкретним регионима, форсира употребу регионалних језика, тако да и они постају веома важни и на неки начин стоје раме уз раме са енглеским.

већ и коришћење многих других језика у виртуелном свету, па чак и регионалних, мањинских и многих угрожених језика (Cunliffe 2007).

У ситуацији глобализационих процеса, када се границе олабављују и људи крећу у мери у којој никада раније у историји то није било омогућено, међународни контакти су крајње интензивни и динамични. Они су додатно интензивирани константним развојем нових технологија, помоћу којих је постало могуће једним кликом ступити у контакт са било ким, са било ког краја света. Сви ови фактори, узети заједно, нужно утичу и на погледе на језик односно на моделе језичке политике и планирања. Раније доминантни територијални модели, који су били оријентисани на сам језик и територију на којој се он говори, морају уступити место новим, много динамичнијим моделима, који ће у обзир узети пре свега говорнике језика, независно од територије односно нације (Bugarski 2009: 19).

Процеси глобализације, који

утичу на интензивирани и динамичке односе међу језицима и њиховим говорницима, одвијају се у исто време и са процесима регионализације и локализације (тако да је у друштвеним и хуманистичким наукама скован и неологизам глокализација). Њихово здружено деловање има импликација и за језичку стварност, али и за језичку политику и планирање (Trudgill 2004). С једне стране, глобализовање тржишта

доводи до тога да улога примарног глобалног језика, енглеског, још више јача. С друге стране, међутим, регионализација тржишта, јачање односа међу државама, институцијама и компанијама у конкретним регионима, форсира употребу регионалних језика, тако да и они постају веома важни и на неки начин стоје раме уз раме са енглеским (Bugarski 2009: 19). Дакле, поред једног глобалног језика, појединачни региони или

Међународни контакти су додатно интензивирани константним развојем нових технологија, помоћу којих је постало могуће једним кликом ступити у контакт са било ким, са било ког краја света.

наднационалне организације рачунају са још једним међународним језиком и његовом незаменљивошћу у разним доменима употребе. За појединца ово практично значи да ће се поред свог матерњег језика кад-тад у некој сфери сусрети барем са још два језика: једним глобално важним (енглески) и једним регионално важним, који може бити и његов матерњи, али и неки други, зависно од његовог порекла и позадине.

Како један такав сплет окарактерисан вишејезичношћу изгледа можемо показати на разним примерима, којих данас у свету има много. Узмимо, на пример, говорно

подручје португалског језика (детаљније о томе в. у Barbosa da Silva 2013). У питању је девет земаља у којима је овај језик званичан, расподељених на чак четири различита континента (Африка, Азија, Јужна Америка и Океанија). Оне су међусобно удружене у наднационалну организацију названу Заједница земаља португалског језика (CPLP). Осим политичког, заједништво међу овим земљама је пре свега интензивно на економском, образовном, научно-технолошком, културном и забавном плану. Између њих се одвија константна размена економских добара, роба, услуга, културних и забавних производа, али и људи. За тако нешто је потребно да један језик, заједнички тим државама, има привилегован наднационални положај. Већини становника тих држава то је већ матерњи језик, али многим и није. Многи појединци из афричких земаља CPLP-а, на пример, португалски језик уче и усвајају тек као други, кроз формално образовање, док су им матерњи језици неки од локалних аутохтоних језика Африке. За њих, дакле, припадност CPLP-у аутоматски подразумева барем двојезичност. Ако сада на то додамо неприкосновену важност познавања и глобалног енглеског, двојезичност одмах прелази у тројезичност.

Оваквих примера има широм света. Лако ћемо их наћи и у сваком делу Европе. Многе европске државе имају мањинске и регионалне језике, којима се придружују национални језици и енглески, као глобални. Један Швајцарац из Лугана, рецимо, као матерњи језик користи италијански, али му је за учешће у многим доменима националног и регионалног нивоа важније знање немачког. За иоле успешно учешће у већини домена савременог глобализованог света неопходно му је, такође, знање енглеског. Испоставља се, дакле, да је тројезичност и овде најреалнија слика.

Ако осмотримо регион Западног Балкана, такође

Слика горе: <https://www.pinterest.com/pin/484348134924588696/>

Ћемо закључити да једнојезичност данас нужно мора бити замењена барем двојезичношћу, а у многим случајевима и тројезичношћу. Иако више нема велике наднационалне творевине Југославије са једним званичним језиком на федералном нивоу, постоји један обједињен економски и културни простор, који многи називају Југосфером, у коме доминантну улогу и даље има некад заједнички језик, данас обично познат по скраћеници БЦМС. За становнике Западног Балкана то практично значи да им је за учешће у оптималном броју домена, на регионалном и међународном плану, потребно да поред свог матерњег језика овладају језиком БЦМС (ако им он већ није матерњи), уз неопходан глобални енглески.

У сваком случају, постаје јасно да је за савремену Европу, ако жели да учествује у глобалним токовима, на разним плановима, неопходан следећи језички образац: глобални језик (енглески, евентуално и други раширенији светски језици) + национални језици + регионални и мањински језици (Bugarski 2009: 21–22). Чак ни двојезичност, дакле, више никоме није довољна, а камоли једнојезичност. Чини се да нова норма, која се већ устаљује, подразумева три језика за сваког

појединца (Bugarski 2009: 22). Да би се ово постигло, неопходно је да се са нивоа националне државе језичка политика и планирање подигну на наднационални ниво (Bugarski 2009: 22, Filipović 2009: 70–72). Управо је у том контексту настајала и формирала се и језичка политика Европе односно Европске Уније, на коју ћемо се сада осврнути нешто детаљније, са нагласком на оне њене аспекте који су релевантни за језичку медијацију и образовање.

На европском континенту, питањима језичке политике и планирања се осим појединачних држава баве и Европска комисија, Савет Европе и Европска унија (Filipović 2009: 70–72). Језичка политика Европске уније је таква да пре свега мора да задовољи наднационалне потребе односно потребе милиона говорника различитих језика, који живе у различитим државама. У питању су различити политички, економски и културни интереси, као и стратешки циљеви (Filipović 2009: 70). У том смислу, језичка политика Европске уније може се, између осталог, назвати и декларативном, јер се залаже за одржавање високог нивоа вишејезичности на наднационалном, наддржавном нивоу, али и на нивоу појединачних земаља чланица.

Два су основна смера у којима се развија тај препоручен висок ниво вишејезичности, уз пратеће конкретне језичкопланерске активности: 1) учење односно настава језика и 2) језичка медијација, што подразумева различите видове превођења (Filipović 2009: 70). Овоме се свакако може додати и језичка политика и планирање у вези са још два важна питања: 1) статусом и употребом језика у европским институцијама и 2) заштитом мањинских језика (Bugarski 2009: 24). Иако је ово последње питање од велике важности, у овом прегледу ћемо га оставити по страни, будући да излази из ужих оквира циљева студије која ће овде бити приложена. Осврнућемо се најпре на питања у вези са употребом језика у европским институцијама и на језичку медијацију, да бисмо потом наставак овог одељка посветили за нас најрелевантнијем питању – образовној језичкој политици и планирању Европске уније.

Има међународних организација чије државе чланице

Језичка политика Европске уније је таква да пре свега мора да задовољи наднационалне потребе односно потребе милиона говорника различитих језика, који живе у различитим државама.

имају исти званичан језик (нпр. CPLP, чији смо пример већ навели). Међутим, већина међународних организација подразумева да су њихове чланице земље са различитим званичним језицима, односно да у њиховом раду учествују говорници различитих матерњих језика. Зато је најрационалније и најекономичније решење да такве организације имају један или евентуално неколико радних језика (Bugarski 2009: 25). Ако погледамо пример Уједињених Нација, рецимо, видећемо да би било тешко одрживо да сви језици чланица ове организације истовремено буду и њени радни језици. У таквом сценарију било би их на

стотине. Уместо тога, Уједињене Нације имају шест радних језика: енглески, шпански, руски, француски, кинески и арапски. Организације као што су OEBS, NATO и Савет Европе углавном имају само два радна језика – енглески и француски (Bugarski 2009: 25).

Европска унија је прва наднационална организација која је од самог свог оснивања заузела чврст став да све њене чланице морају бити равноправне, те да се то мора огледати и у употреби радних језика, тако да су сви званични језици њених чланица аутоматски добили статус службених односно радних језика читаве Уније (Bugarski 2009: 26). Шта ово значи у практичном смислу? Ниједна држава чланица Уније, колико год била многољуднија, територијално већа или економски моћнија од других, не може бити фаворизирана, а мање, економски слабије и касније примљене чланице не смеју се осетити дискриминисаним и маргинализованим. Званични језици свих чланица добијају начелно равноправан статус у Унији, тако да се апсолутно сви званични документи Уније морају издавати на свим тим језицима. Ако је неки документ иницијално написан на једном језику, неопходно је превести га на све остале.

Како је Европска Унија годинама и деценијама расла, тако се умножавао и број њених радних језика, што је све више изазивало проблеме у гломазној администрацији и доводило до предлога да се преиспита почетни став да чланице и на језичком нивоу буду апсолутно равноправне (Bugarski 2009: 26–33). Европска економска заједница, настала 1957, имала је само шест чланица и четири радна језика – француски, немачки, холандски и италијански. Она је 1973. променила назив у Европска заједница, када су јој приступиле још три државе и када су јој додата још три радна језика. Нова проширења, која су се одразила на раст броја радних језика, уследила су 1981. и 1986. Затим је, 1995. године, Заједница званично променила

назив у Европска унија, а примила је и три нове чланице. Број држава је порастао на 15, а радних језика на 11 (неки од језика заједнички су за више држава чланица, нпр. немачки). Ново велико проширење догодило се 2004, када је примљено чак десет нових чланица. Број језика се увећао на 20. Године 2007. Унији приступају и прве чланице са Балкана, Румунија и Буграска, тако да и њихова два језика постају званични језици Европске уније. У међувремену је пун званичан статус био признат и ирском језику, тако да је број званичних језика Уније достигао 23. Коначно, 2013. године у Европску унију је примљена Хрватска, тако да са хрватским језиком долазимо до тренутног укупног броја од 24 званична језика. Напуштање Уније од стране Велике Британије, популарно названо *Brexit*, неће утицати на статус енглеског као једног од званичних језика Уније и веома важног радног језика за многобројна њена тела, будући да је енглески званичан језик и у Ирској, која остаје чланица Уније. Могло би се евентуално расправљати о томе да ли ће неки други језици великих и економски моћних чланица Уније, у првом реду Немачке и Француске, можда преузети примат који је барем у комуникацији енглески до сада имао у њеним различитим органима. Усуђујемо се претпоставити да су засад слаби изгледи за тако нешто, будући да енглески ужива неприкосновен статус на нивоу читавог света. Ако би Унија покушала да форсира неке друге језике у својој интерној организацији и комуникацији, ипак би се морала окретати енглеском сваки пут када комуникацију усмери ка споља.

С обзиром на овако велики број званичних језика, јасно је да је питање језичке медијације – превођења, веома комплексно питање на нивоу Уније, јер се мора обезбедити превод са сваког појединачног језика на све остале. Почетна четири језика давала су дванаест преводачких парова (4x3), али је са сваким новим званичним језиком број преводачких парова растао (Bugarski 2009: 27). Данашње језичко стање Уније подразумева 24 званична језика, што значи да имамо чак 552 преводачка пара. С обзиром на даље планове за проширење Уније, може се очекивати и пораст броја званичних језика, а последично и пораст оваквих комбинација за превођење. Што се тиче Западног Балкана, ако се остваре намере његових земаља да се

придружи „европској породици народа“, Унија ће постати богатија за још неколико језика. Посебно ће занимљиво бити решавање статуса варијетета некадашњег српскохрватског језика – српског, бошњачког/ босанског и црногорског (Bugarski 2009: 27). Поставља се питање да ли ће Унија прихватити да има четири различита званична језика за балканске земље (што хрватски већ јесте), или ће на неки начин покушати да их обједини у јединствени БЦМС, као што је то био случај са неким другим међународним организацијама, попут Међународног кривичног суда за бившу Југославију у Хагу. Осим тога, већ има захтева из земаља које су увелико чланице Уније у погледу давања званичног статуса неким њиховим регионалним језицима (Bugarski 2009: 27). Најозбиљнији кандидати за такав статус су каталонски, значајан регионални језик Шпаније (који, међутим, нема званичан статус на нивоу читаве шпанске државе), и руски, важан други језик за већи део становништва балтичких земаља.

Европска Унија има највећу преводачку службу на свету, чији су трошкови одржавања изузетно високи и заузимају значајно место у њеном буџету, са испољеним читавим низом проблематичних питања, за која су разматрана различита решења (Bugarski 2009: 28–33). Уколико би се следила декларативна равноправност свих званичних језика, утолико би комплетна писмена и усмена комуникација свих органа Уније морала да се одвија тако да сваки документ односно усмени исказ буде превођен са сваког на сваки званични језик Уније. Самим тим, морали би бити обезбеђени квалификовани преводиоци за сваки преводачки пар, што је веома тешко изводљиво (могли бисмо се, на пример, запитати да ли је у овом тренутку оствариво да се пронађе и ангажује довољно квалификован

.....

службеник који би могао да преводи са естонског на хрватски и обрнуто). Захтев за остварењем ове равноправности делује попуто утопистички и далеко је од рационалног функционисања органа Уније, тако да је већ дуги низ година на дневном реду питање како решити језичку медијацију, а да се не наштети идеолошким, па и формално-правним начелима равноправности чланица Уније и њихових језика (Bugarski 2009: 28). Разне су се могућности предлагале и разматрале као решење наведеног проблема (Bugarski 2009: 28–33). Прва је била та да се енглеском, који ионако има неприкосновену предност на глобалном нивоу, додели статус јединог радног језика Уније. Ово је, међутим, у старту наишло на отпор неких великих и поносних чланица, као што су Немачка и Француска. Алтернативно решење у виду прихватања енглеског и француског као два равноправна радна језика и даље би наилазило на отпор барем

Слика: <https://www.euronews.com/2019/05/17/european-parliament-who-are-the-most-influential-meps>

од стране Немачке, а претпоставка је да би и Шпанија посегла за аргументом да шпански језик од свих европских језика после енглеског има највећи међународни значај. Друго предлагано решење било је да се међунационална неслагања око језика сасвим неутралишу тиме што би се за радни језик Уније прогласио неки који је национално потпуно неутралан и који нигде нема званичан статус. То би могао да буде неки класични језик, најизгледније латински, или пак најпознатији вештачки језик европске провенијенције – есперанто. Илузорно би, међутим, било очекивати да службеници Уније овладају овим језицима само ради потреба њеног функционисања, да и не спомињемо све друге импликације које би овакво решење морало имати.

Услед немогућности да се на један од два наведена начина (уз још понеки који је био предлаган) разреши језичко-национална тензије и конкретни комуникацијски проблеми у Унији, тражена су друга решења која би одржала принцип равноправности уз његова

нешто слободнија тумачења. На крају су пронађена два таква решења (Bugarski 2009: 30–31). Прво подразумева слободно тумачење термина радни језик. У документима Уније није, наиме, јасно дефинисана разлика између званичног и радног језика, тако да би језици свих чланица Уније могли остати званични, али би се комуникација у телима Уније и припрема докумената ипак одвијали на мање радних језика. Друго решење подразумева језике који би у комуникацији били „стожери“, што би значило да превођење не тече са сваког на сваки језик, већ само са тих стожера на све остале језике и обрнуто. Ову посредничку улогу у језичкој медијацији сасвим очекивано преузео је енглески, а у знатно мањој мери неки други, као што су шпански, италијански и пољски (могући посредник за словенске језике рецентније примљених чланица).

Ако погледамо данашњу језичку праксу Европске Уније, видећемо да су њени де факто радни језици пре свега енглески, немачки и француски (Bugarski 2009:

30–31). Сваки од њих има своје адуते за тај положај, а донедавно је сваки од њих био званичан и у по три чланице Уније. Међутим, међу њима постоји и хијерархија, јер ипак енглески има упадљив примат. Опет се може поставити питање да ли ће он такав примат и задржати након *Brexita*, или ће француски и немачки успети да се окористе новонасталом ситуацијом и макар мало тај примат преузму. У сваком случају, приметан је велики раскорак између декларативне језичке равноправности чланица Европске Уније и стварног стања ствари. Вишејезичност, као једна од круцијалних вредности и императива Европе, нужно постаје веома селективна, али је умесно нагласити да то није резултат неке посебне језичке политике и планирања Европске уније, већ чисто практичних потреба (Bugarski 2009: 32).

Какве су импликације чињенице да је немогуће да сви званични језици Европске уније буду и практично потпуно равноправни у комуникацији и у раду званичних институција Уније на појединце као говорнике тих језика? Као што смо и досад навели, грађани Уније ће морати да теже индивидуалној вишејезичности,

тј. томе да поред свог матерњег језика овладају и другим језицима уније. С једне стране, важан циљни језик ће им бити енглески, због његовог глобалног привилегованог статуса, који је, видели смо, чврст и унутар Уније. С друге стране, наметаће им се све више и други циљни језици. Све че то морати бити подржано одговарајућим институционалним потезима образовне језичке политике и конкретним језичкопланерским активностима.

Извештај Европске комисије из 2002. године, према анализи података добијених из анкете коју је спровео Еуробарометар (служба за испитивање јавног мњења Европске комисије), доноси два важна закључка (Европска комисија 2002, нав. према Filipović 2009: 70–71). Први закључак јесте да је већина Европљана двојезична или вишејезична, а други је да већина одраслих Европљана сматра да је познавање других језика корисно. Конкретно, 93% родитеља сматра да је важно да њихова деца уче друге језике, 71% Европљана сматра да би требало да сви у Европској унији говоре барем још један европски језик, а 56% испитаних тврди да је спремно да сваке недеље издвоји део свог времена за учење још неког језика. Међутим, када се погледају подаци о компетенцији у страним језицима код Европљана, ствари стоје овако: 41% говори енглески као страни језик, 19% француски, 10% немачки, 7% шпански, 3% италијански, док остали језици не достижу ни 1% укупне популације Уније (Filipović 2009: 71). Зато Европска комисија сматра да овако мали обим познавања страних језика умањује потенцијал европских компанија на тржишту које је вишејезично (Европска комисија 2002: 6, нав. према Filipović 2009: 71).

Европска комисија даље закључује да није довољно да грађани Европске уније поред свог матерњег језика говоре само још један страни језик, јер су тиме на губитку и пословни појединци и читава друштва. Иако је познавање глобалне *lingua franca*-е важно, друге културе ћемо непосредно прихватити и упознати кроз

Вишејезичност постаје циљ за сваког грађанина Европе, а не само за елиту односно привилеговане појединце на економски јачим позицијама.

Вишејезичност у савременом глобализованом свету много више представља правило него изузетак (Bugarski 2009: 12, Filipović 2009: 88). Нема идеално једнојезичних држава, чак ни у „старој“ Европи, у којој и даље у свести ширих маса понекад преовладава представа о томе да једна нација има један језик. Што се тиче нивоа индивидуе, ни ту више ствари нису тако једноставне. У свету има много више вишејезичних него једнојезичних појединаца (Trudgill & Cheshire 1998: 1, нав. према Bugarski 2009: 12). Већи део светског становништва или поседује барем два матерња језика, или макар поред свог једног матерњег језика у некој мери влада и са више страних. Ова слика важи и за земље Западног Балкана, где на неким територијама живе измешани припадници различитих народа и говорници различитих језика. Па ипак, мора се узети у обзир да је у наведеном региону неретка и појава великог броја једнојезичког становништва.

учење њихових језика (Европска комисија 2002: 7, нав. према Filipović 2009: 71). Због свега овога, дошло се до препорука о томе да грађани Уније морају бити способни да комуницирају барем на још два језика уније поред свог матерњег језика, што значи да буду тројезични. Сличан став заузео је и Савет Европе. У својим Смерницама за развој образовних језичких политика у Европи (Guidelines for the Development of Language Education Policies in Europe) из 2003. године, Савет је упозорио да није довољно тежити вишејезичности, већ је потребно разбити предрасуде о енглеском као највреднијем страном језику, за шта је нужно употребити политичку вољу и економску моћ (Filipović 2009: 71). Вишејезичност, дакле, постаје циљ за сваког грађанина Европе, а не само за елиту односно привилеговане појединце на економски јачим позицијама. Такав циљ на индивидуалном плану, међутим, треба да буде препознат на институционалном нивоу и да се рефлектује на одговарајући начин на језичку политику и плаирање, посебно у сфери

Слика: theconversation.com/the-quiet-battle-to-save-multilingualism-in-europe-57921

образовања. Како тврди Ј. Филиповић: „Уколико се овом циљу не посвети довољна пажња, уколико се он не експлицира на нивоу образовних политика релевантних државних институција, мултилингвизам ће остати привилегија само високообразоване елите у европским државама“ (2009: 71).

Данашњи напори да се повећа обим наставе језика у обавезном основном и средњем образовању у земљама чланицама Европске уније потичу још из закључака донетих на састанку Савета Европе у Барселони 2002.

године (Savet Evrope 2002, нав. према Araújo et al. 2015: 14).

Од тада су чланице Уније и Савета донеле одговарајуће мере да се повећа број циљних језика у образовању, али и да они почну да се уче од ранијег узраста. У периоду од 2000. до 2008. године, за трећину је повећан број страних језика који се предају у школама (Mejer, Boateng & Turchetiii 2010, нав. према Araújo et al. 2015: 14).

Није, међутим, у свим земљама чланицама заживела обавезна настава другог страног језика, а чак и у онима у којима постоји, он се не учи пре узраста од десет година.

Што се тиче броја ученика који уче стране језике, студија Euridyse (2012, нав. према Araújo et al. 2015: 14) показује да је проценат деце узраста од 6 до 9 година која не уче ниједан страни језик за само пет година опао за трећину, са вредности од 32,8% до вредности од 21,8%, између школске 2004/05 и 2009/10 године. Осим тога, што се тиче броја циљних страних језика, проценат ученика који уче два или више страних језика порастао је са 46,7% на 60,8% у истом периоду (Biadak et al. 2012, нав. према Araújo et al. 2015: 14).

Расположиви подаци указују на то да је енглески онај језик који се највише предаје на свим нивоима образовања у земљама чланицама Европске уније (Araújo et al. 2015: 14). Овај језик је обавезан предмет у средњем образовању готово сваке чланице Уније (Mejer et al. 2010, нав. према Araújo et al. 2015: 14). Према подацима Eurostat-а (службе за статистику Европске уније), у више чланица Уније преко 90% ученика нижег и вишег средњег образовања учило је енглески (са изузетком Мађарске и Португала), док је проценат ученика вишег средњег образовања који уче француски и немачки био нижи: 24% и 21% респективно (Eurostat 2015, нав. према Araújo et al. 2015: 15).

Међутим, Језичке иницијативе Европске уније (*European Union language initiatives*) не сматрају да је енглески једини језик користан за лични и професионални развој појединца – грађанина Уније (Araújo et al. 2015: 15). Њена језичка политика и планирање наглашава важност вишејезичности и језичке разноликости. Оквирна стратегија за вишејезичност (*Framework strategy for Multilingualism*) навела је да у том правцу треба предузети више важних акција: да се довољно нагласи важност језика за лични и професионални развој, посебно у контексту посла; да се охрабре грађани да уче и користе више језика; да се грађани Уније увере да имају приступ законским процедурама и информацијама на својим матерњим језицима (Evropska komisija 2005, нав. према Araújo et al. 2015: 15).

Што се тиче повезаности између знања страних језика и запошљивости, Европска комисија је установила да језичке вештине повећавају шансу за добијање посла; компетенција у више страних језика повећава конкурентност појединца на тржишту рада, а компаније при запошљавању све више обраћају пажњу на то са колико страних језика кандидати владају (Evropska komisija 2008a, нав. према Araújo et al. 2015: 15). Преглед неких релевантних сазнања о повезаности знања страних језика и запошљивости даћемо у следећем одељку.

На крају, можемо констатовати да земље региона Западног Балкана, ако заиста желе да се придруже Европској унији, морају не само декларативно да

прихвате њене вредности, већ и систематски да спроводе смернице проистекле из њене политике и да то на нивоу својих институција на одговарајући начин експлицирају. Језичка политика и планирање не могу бити изузете из тих усмерења и уобличавања.

Језици и запошљивост

04

У овом одељку ћемо се осврнути на неке релевантне податке о односу знања језика, у првом реду страних језика, и запошљивости, са посебним нагласком на земље Европске уније, углавном се користећи подацима Европске комисије објављеним у њеној студији *Languages for Jobs* (European Commission 2010).

Запошљивост као разлог за стицање компетенције у страним језицима није тековина XXI века, већ је у питању феномен који се може уочити и у претходним столећима (Canning 2009: 3). Знање језика као потреба администрације и бизниса било је честа тема расправа у часопису *Modern Language Journal*, који излази у САД, још од почетка његовог објављивања 1916. године, иако су у САД и Великој Британији савремени страни језици били посматрани као не нарочито важни за бављење другим дисциплинама, попут тада далеко популарнијих класичних наука (Starck 1957, нав. према Canning 2009: 3). У то време,

језици који су се учили били су пре свега класични грчки и латински језик, а овладавање њима сматрало се саставним делом образовања и требало је да обезбеди основу за даље школовање у другим областима, као што су право, медицина, филозофија, филологија, теологија и др. (Durbaba 2011: 93). Живи страни језици, дакле, нису узимани у обзир као важни за образовање, нити за бављење појединачним струкама. Њима су овладавали само припадници појединачних професија који су, у то доба окарактерисано неупоредиво мањом мобилношћу него што је данашње, били у непосредном контакту са странцима, као што су нпр. трговци (Bugraski 2009: 13).

Међутим, с уласком у XX век, знање савремених страних језика постало је важан захтев за изучавање читавог низа дисциплина. Студенти на Универзитету Оксфорд, на пример, још у XIX веку морали су да читају обавезну стручну литературу на француском, што је значило да су поред свог матерњег језика – енглеског, били у обавези да овладају и француским (Darby

1983: 19, нав. према Canning 2009: 3). У деветнаестовековној Немачкој наука се убрзано развијала, резултати научника из те земље постајали су међународно релевантни, тако да су научници из других земаља, из разних области знања, просто морали да уче немачки језик, како би могли да прате литературу писану на њему и обавесте се о новим научним достигнућима (Starck 1957: 811, нав. према Canning 2009: 3). Познато је да је данас за сваког научника неопходно да влада међународно распрострањеним страним језицима, посебно оним који су релевантни за његово поље истраживања, али видимо да је још у XIX веку високообразованој елити било апсолутно нужно да се посвети и учењу језика.

Историјски посматрано, представа о појединцима који поседују вештине познавања страних језика насупрот онима који су стручни за стране језике (нпр. професори, преводиоци и сл.) има везе са родним разликама (Canning 2009: 4). Како је учила L. Gaudin, истражујући огласе за посао који су се нудили дипломираним

студентима у САД шездесетих година XX века, девојке које су завршиле стране језике имале су веома повољне могућности за запошљавање на секретарским пословима (Gaudin 1960: 199, нав. према Canning 2009: 4). И поједини оглашени послови „за мушкарце“ (инжењере, економисте и др.) такође су захтевали знање страних језика, али у чак 147 огласа за посао „за девојке“ захтевало се обавезно знање француског. Оваква дискриминација на родној основи није више дозвољена у САД, али је занимљиво уочити да је шездесетих година прошлог века представа о томе да су пре свега жене „стручне за језике“, док су мушкарци они који језике

само додају својим основним занимањима, била веома чврста (Canning 2009: 4). Овакве представе донекле опстају и данас. На универзитетима у Великој Британији, на пример, 2007. године 72,1% кандидата за упис на програме европских језика биле су жене (Universities and Colleges Admission Service 2007, нав. према Canning 2009: 4). Сличне тенденције можемо приметити и у земљама Западног Балкана данас, на прагу треће деценије XXI века. Студенти филолошких и других факултета у којима се изучавају страни језици углавном су жене, а у популарној свести као да и даље персистира представа о томе да су језици нешто чиме треба да се баве жене. Стога је важно да све активности језичке политике и планирања поред осталих параметара посебно узму у обзир и овакве потенцијално дискриминишуће идеје и да их на одговарајућ начин адресирају.

Иако понека одлика односа знања страних језика и запошљивости из овог кратког историјског осврта и данас у неком облику постоји, већина некада важних дихотомија на том пољу данас је ишчезла. Нису више само припадници високообразоване елите ти који морају да уче стране језике. Нису више ни жене само те које се језицима баве ради стицања посла. У савременом свету језичке вештине постају један од кључних елемената за стицање и одржавање посла за сваког појединца. У наставку ћемо изнети неке релевантне податке који то илуструју, према ситуацији која у тој сфери постоји у Европској унији. Послодавци из земаља Европске уније сматрају да су језичке вештине један од најважнијих предуслова за успешно стицање запослења појединца након његовог дипломирања (European Commission 2010: 13). У студији Еуробарометра од пре десет година (Eurobarometar 304, 2010, нав. према European Commission 2010: 13)

Слика горе: <https://www.lingostan.com/en/articles/is-it-true-that-british-people-dont-like-to-learn-foreign-languages.php>

утврђено је да 40% службеника из одељења за људске ресурсе европских компанија, из индустријског сектора, подвлачи важност језичких вештина за запошљавање дипломираних високообразованих особа. Међутим, у Европи свест о важности језичких вештина није иста у свим земљама. Према подацима наведене студије Еуробарометра, она је нижа у Уједињеном Краљевству него у остатку Европе (European Commission 2010: 13). Можемо основано претпоставити да је разлог за то чињеница да се у тој земљи свакако говори енглески, који доминира на светском тржишту, па послодавци и запослени сматрају да им није потребна вишејезичност за успешно међународно пословање, односно придају јој мању важност него њихове колеге из осталих европских земаља. Па ипак, ствари се на овом пољу у Уједињеном Краљевству мењају, како показује студија Mulkerne и Graham (2011, нав. према European Commission 2010: 13). Ови истраживачи су пронашли 2000 захтева за знањем чак 20 различитих језика у огласима за запошљавање у периоду од три месеца.

“

Енглески је свакако најважнији језик за међународну размену сваке врсте, укључујући и пословну, те се познавање енглеског све више сматра једном од базичних вештина.

Нису само послодавци ти који сматрају језичке вештине важним предусловом за добијање посла. И сами кандидати за посао имају свест о томе колико ће им њихове језичке вештине бити неопходне приликом запошљавања. Закључци многих студија то јасно показују. Као пример можемо навести једну студију спроведену у Летонији (Grasmane & Grasmane 2011), у којој су учествовали студенти, дипломирани са звањем мастера и доктори наука са Летонског пољопривредног универзитета. Испитаници су показали да су свесни важности знања страних језика за мобилност односно запошљавање у земљама Европске уније. Они испитаници који имају ниже нивое компетенције у страним језицима нису показали вољу за запошљавањем у другим земљама Уније, сматрајући да им недостају језичке вештине и да би им управо то представљало ограничавајући фактор.

Захтеви за поседовањем језичких вештина код запослених варирају у односу на позицију и радно место у компанији (European Commission 2010: 13). Група CEMS је спровела истраживање на ту тему (Didiot-Cook et al. 2000, нав. према European Commission 2010: 13).⁶ Закључци тог истраживања говоре да је за позиције менаџмента у компанијама са међународним пословањем неопходно одлично знање барем енглеског језика. За позиције у продаји и маркетингу важна је вишејезичност, али и вештине преговарања и флуентност, и то на више језика. За позиције у производњи, логистици, економији и финансијама у погледу језичких вештина не захтева се, уопштено говорећи, ништа више од доброг владања енглеским језиком. Међутим, наведена студија потврђује да је познавање више од једног страног језика показатељ културне отворености и способности прилагођавања.

Када мање компаније расту и полако постају међународне, оне постепено почињу да схватају важност језичких баријера и онога што је неопходно да би се те баријере превазишле, а то је знање страних језика (European Commission 2010: 14). Студија Европске комисије из 2011. године, на пример, показала је да и

6) Информације Европске комисије о објављивању њене студије Languages for Jobs, чије неке релевантне закључке прегледно излажемо и коју цитирамо у овом поглављу, наводе да је година објављивања студије 2010. Међутим, видимо да се у њој повремено цитира и нека литература за коју се као година објављивања наводи 2011. То би могло да наведе на закључак да је студија Европске комисије Languages for Jobs заправо објављена касније. Претпостављамо, међутим, да она јесте објављена 2010, да су информације Европске комисије о њеном објављивању валидне, а да је наведена литература из 2011. у тренутку писања студије заправо била у процесу објављивања и да је тада било поуздано да ће се објавити 2011, те јој је из тог разлога приписана та година, уместо ознаке in press, forthcoming или неке сличне.

мала предузећа морају да комуницирају са клијентима и добављачима на страним тржиштима, за шта им је такође неопходно да запослени поседују језичке вештине (European Commission 2011, нав. према European Commission 2010: 14).⁷

Важност поседовања језичке стратегије компанија истакнута је у извештају PIMLICO (European Commission 2010: 14). Овај извештај је био прва фаза у иницијативи Европске комисије која се тицала промовисања веће и ефикасније употребе језичког менаџмента у малим и средњим предузећима у Европској унији. У извештају је истакнута добра пракса 40 европских малих и средњих предузећа, која су изабрана за приказивање података на основу раста њиховог пословања, што је био резултат њихове успешне језичке стратегије односно запошљавања вишејезичних појединаца.

Енглески је свакако најважнији језик за међународну размену сваке врсте, укључујући и пословну, те се познавање енглеског све више сматра једном од базичних вештина (European Commission 2010: 15). Међутим, према студији Европског пословног форума за вишејезичност (*European Business Forum for Multilingualism*), познавање само енглеског језика није довољно; компетенција у другим страним језицима све више чини разлику између осредњости и изврности и знатно повећава конкурентност (European Commission 2008). У великом делу Европе, али и ван ње, знање енглеског је тек основна вештина, једна од основних компоненти образовања, чиме знање других страних језика постаје значајна предност (European Commission

2010: 15).

У опсежној студији ELAN (European Commission 2006, нав. према European Commission 2010: 15) анализирано је скоро 2000 малих и средњих предузећа у Европској унији током 2006 године и утврђено је да осим знања енглеског језика предузећа највише потражују знање француског, руског и шпанског. Глобализацијски токови убрзано мењају међународну трговинску и пословну сцену, тако да многа тржишта све више добијају на значају – Кина, Јапан, Индија, Бразил, арапске земље и др. (European Commission 2010: 15). Сва та тржишта у развоју постају веома важна и за Европску унију, што се непосредно одражава и на значај језика који се на територијама тих држава говоре. Према томе, поред енглеског, многи други међународни језици (кинески, арапски, руски, шпански, португалски...) постају веома важни за међународно пословање, те њихово познавање постаје све траженије.

У једној европској студији о односу знања страних језика и запошљивости од пре неколико година (Beadle et al. 2015) утврђено је да енглески јесте најважнији страни језик за запошљавање, али да су и многи други страни језици такође веома важни. Између петине и четвртине послодаваца обухваћених студијом изјавило је да су им други језици чак и важнији од енглеског. Међу њима се најчешће спомињу немачки, француски и руски. Када су упитани о томе који им је страни језик други по важности, послодавци су најчешће наводили немачки, руски, енглески, француски, шпански и италијански. Неретко су навођени и језици мањих земаља, који имају мање говорника, али који зато могу бити од великог регионалног значаја.

Једна рецентнија студија о односу знања страних језика и запошљивости у Португалу, конкретно – у граду Визеу и околини (Costa Lopes et al. 2018), показује да је знање страних језика елемент који може да створи

7) В. претходну подбелешку.

Слика: <https://blogs.ibo.org/blog/2019/09/25/learning-another-language/>

— Значај вишејезичности

Енглески је свакако најтраженији страни језик, али су високо цењени и други језици, у првом реду француски, немачки, холандски и италијански. Знање два или више страних језика може бити посебно цењено.

дobre прилике за запошљавање. То знање представља додатну вредност кандидата за запошљавање и позитиван чинилац за напредовање у каријери. Када кандидати поседују исте компетенције, знање страних језика може да чини битну разлику међу њима. Енглески је свакако најтраженији страни језик, али су високо цењени и други језици, у првом реду француски, немачки, холандски и италијански. Знање два или више страних језика може бити посебно цењено. Језичке вештине омогућавају кандидатима да се запосле на бољим позицијама, а онима који су већ запослени у компанији да напредују. Позиције за које се највише тражи знање страних језика јесу менаџмент, компанијски управни одбори, консултантске службе, комерцијала и тзв. *back office* сектори.

Уопштено говорећи, захтеви за знањем различитих страних језика у Европској унији варирају од земље до земље, управо у зависности од потреба тржишта. М. Kelly (2013: 266) наводи примере различитих заступљености страних језика у

школама различитих европских земаља, што повезује са тржишним потребама. У Данској све школе морају да понуде наставу немачког, а њему се додаје и француски почевши од узраста од 13 година. У Шведској се као други страни језик у школама предаје француски, шпански или немачки. На Кипру више средње школе морају да понуде наставу француског, немачког, италијанског, шпанског, турског и руског. Ниже средње

школе на Малти морају да имају у понуди италијански, француски, немачки, шпански, арапски и руски. Ђаци у Литванији током основног образовања могу да бирају између француског и немачког. У Енглеској и Велсу школе пак имају висок ниво аутономије и могу да понуде наставу било ког већег европског односно светског језика. Већ наведени извештај PIMLICO (European Commission 2010: 14) доноси бројне примере компанија

Компаније које захтевају од запослених да поседују језичке вештине истовремено захтевају и да запослени буду способни да те вештине практично примене у читавом низу радних ситуација.

које су на стратешки начин искористиле знање језика како би прошириле своје међународно пословање. Те компаније су захваљујући вишејезичности оствариле продор на велики број тржишта истовремено. Како би постигле тај циљ, запошљавале су изворне говорнике најразличитијих језика или стручњаке који те језике говоре, било на неодређено време, било само за потребе обављања неког конкретног посла. Чланице Европске уније извештавају о растућој потражњи за двојезичним стручњацима у пограничним областима, са циљем развоја прекограничне трговине, али и обезбеђивања социјалних услуга грађанима који живе на релацији између суседних земаља (European Commission 2010: 17). Као пример се могу навести извештаји аустријског Института за образовање за посао (Institut für Bildungsforschung der Wirtschaft 2008, нав. према European Commission 2010: 17), који се баве потребама аустријског пословања и спољне трговине у будућности. Ти извештаји јасно показују да енглески језик ни приближно неће бити довољан за пословање у средњој и источној Европи, већ ће морати да му се додају и немачки и руски, а свакако ће добродошли бити и чешки, словачки, мађарски и словеначки.

Поред европских језика од регионалног значаја, за тржиште Европске уније биће све значајнији и језици које са собом доносе имигранти. Процене из претходне деценије указују на то да најмање 175 националности живи у Унији (European Commission 2010: 18), а претпоставка је да је тај број током претходних година још нарастао и да се може очекивати његов даљи раст. Самим тим, и радна снага у европским државама постаје све више вишејезична. Један од илустративних примера за то је лондонски међународни аеродром Хитроу, како показује истраживање релевантних британских и лондонских институција (European Commission 2010: 18). На узорку од 150 запослених на аеродрому идентификовано је 27 њихових матерњих језика, а током интервјуисања испитаника говорило се на чак 45 различитих језика. Истраживање садржи и препоруке о томе како искористити тај огроман ресурс вишејезичности. Свест о вишејезичном потенцијалу и способност да се језици стратешки користе могу послужити као добар пример многим другим радним организацијама са радном снагом која је разнолика у

погледу језика (European Commission 2010: 18).

Компаније које захтевају од запослених да поседују језичке вештине истовремено захтевају и да запослени буду способни да те вештине практично примене у читавом низу радних ситуација, али и да неизоставно поседују одличне комуникацијске вештине, независно од језика на коме говоре (European Commission 2010: 19). Због таквих захтева Европска унија је морала да стандардизује евалуацију језичких вештина. Разни механизми су у том циљу предлагани и усвајани, али је најраспрострањенији Заједнички европски референтни оквир за језике (ZEP 2003, European Commission 2010: 19). Овај документ, који је саставио Савет Европе, послужио је као заједничка основа за развој наставе страних језика, испита и тестова, уџбеника и других дидактичких материјала итд. У њему се прегледно излаже шта ученици треба да знају како би постигли одређени ниво компетенције у страном језику и шта им сваки конкретни ниво омогућава да у комуникацијском смислу постигну. У неким чланицама Европске уније овај оквир је додатно разрађен на тај начин да су успостављени стандарди језичких компетенција за одређене врсте послова (European Commission 2010: 20).

Већ наведена европска студија о односу знања страних језика и запошљивости (Beadle et al. 2015) показала је и који су конкретно нивои компетенције у страним језицима, према Заједничком европском референтном оквиру за језике, потребни за радна места. Пре свега, послодавци имају тенденцију да захтевају виши ниво усмених него писаних језичких вештина, нарочито за она радна места која су у вези са обрадом захтева клијената

Када је у питању страни језик који послодавци сматрају најважнијим за њихову компанију, од кандидата се захтева висок (C1–C2) или средњи ниво компетенције (B1–B2).

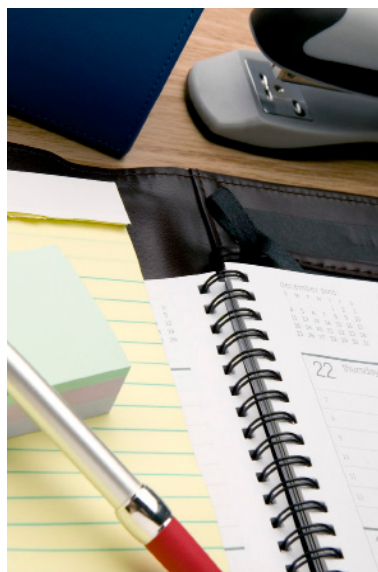
односно комуникацијом са њима (*customer service*). Када је у питању страни језик који послодавци сматрају најважнијим за њихову компанију, од кандидата се захтева висок (C1–C2) или средњи ниво компетенције (B1–B2). Очекује се да запослени флуентно комуницира са изворним говорницима тих језика. Када је у питању страни језик који је за послодавца други по важности, најчешће се захтева средњи ниво компетенције (B1–B2), како за усмено, тако и за писано изражавање. Међутим, значајан број послодаваца у овом случају задовољава се и нижим нивоом компетенције (A1–A2), очекујући од запосленог само да може да преноси кратке и једноставне писане и усмене поруке на страном језику.

Из овог прегледа информација о односу знања страних језика и запошљивости у европском контексту видимо да су за запошљивост језичке вештине један од круцијалних фактора и да је потреба за разноврсношћу страних језика далеко превазишла задовољење знањем само једног од њих – енглеског. Наша студија, коју у наставку прилажемо, бавиће се важношћу знања страних језика за запошљивост и мобилност младих у земљама Западног Балкана, са циљем да истакне битну улогу језичке размене у тој сфери.

Слика горе лево: <http://erfarail.eu/news/a-single-language-for-the-single-european-railway-area>

Преглед литературе

05

Утицај језичке размене на побољшање језичке компетенције младих, а последично и на побољшање њихове мобилности и запошљивости, досад није био тема истраживања у земљама Западног Балкана. Па ипак, поједини аспекти те теме, као што су, с једне стране, сама језичка размена (другде у свету), и мобилност и запошљивост младих на Западном Балкану, с друге стране, били су предмети појединачних објављених студија. У овом поглављу ћемо изложити преглед неких од тих истраживања, чији су закључци релевантни за анализу коју смо ми приликом израде ове студије спровели.

Како наводе Beaven и сарадници (2017: 128-129), метод учења страних језика познат као тандем односно језичка размена досад је био предмет бројних истраживања.⁸ Та се констатација односи и на тандеме организоване у реланом простору, али и на оне у виртуелном (в. нпр. Cziko 2004, Lewis & Walker 2003, Vasallo & Telles 2006). Поједини

истраживачи су анализирали језичку размену као ситуацију у којој се одвија интеркултурно учење (в. Brammerts 2003, Guth & Helm 2010, O'Dowd 2007). Тема неких истраживања је била и интеракција између учесника у размени и фидбек који пружају једни другима (в. Bruen & Sudhershnan 2015), затим мотивација и ангажман учесника (в. такође Bruen & Sudhershnan 2015), као и утицај језичке размене на побољшање језичких, интеркултурних и дигиталних вештина учесника (в. Gajek 2014, Pomino & Gil-Salom 2016). Могући разлог за толико интересовање истраживача за језичку размену лежи у томе што она представља појаву која пружа могућности како за усавршавање језичких компетенција, тако и за побољшање дигиталне писмености (в. Dooly and O'Dowd 2012).

Beaven и сарадници (2017) бавили су се пре свега вештином говора код учесника у језичкој размени. Предмет њихове студије је био дванаестонедељни летњи програм размене који је омогућио учесницима да вежбају управо ту вештину. У питању су додипломски студенти који поседују А2 ниво компетенције у страном језику и који су прихватили да учествују у онлајн програму језичке размене са партнерима. Наведено истраживање се фокусирао на њихову мотивацију за учешћем и ангажманом у процесу размене. Аутори студије тврде да програм језичке размене омогућава учесницима да осете да им учење припада и да га на изванредан начин персонализују, као и да читав тај процес представља мост између формалног и неформалног образовања. Међутим, како аутори закључују, упркос интересовању, па чак и уживању у оваквој врсти искуства, оно није у потпуности лишено стреса и захтева одлучност и аутономију, ако се жели постићи позитиван и одржив резултат учења.

А. Asar и Н. Kobayashi (2011) истраживали су примарне факторе који утичу на активности језичке размене, са циљем да покажу који од њих корелирају са њеном успешношћу. Узорак њиховог истраживања чинило је 64 ученика енглеског који су креирали профиле на веб страницама за језичку размену. Истраживање је показало да партнери у процесу језичке размене неплански мењају језике током комуникације, ретко следе унапред задат план лекције и готово никада не исправљају једни другима грешке у изговору и граматици. Резултати истраживања такође указују на уску везу између тема о којима се

8) Сва истраживања у овом пасусу цитирамо према Беавен ет ал. 2017.

разговара са партнером у размени и осећајем задовољства тим партнером.

A. Brinckwirth (2012) истражује језичку размену у виду телетандема у којој су учествовали студенти са универзитета из Сједињених Држава (изворни говорници енглеског језика) и из Бразила (изворни говорници португалског језика). Овај аутор показује да телетандем може бити добар начин употребе компјутерске технологије у процесу учења језика по методу тандема. Његово истраживање је расветлило бројне факторе који утичу на имплементацију оваквог вида учења, као и на сам педагошки процес. У овој студији случаја се наводи да су малобројне школе и факултети у Сједињеним Државама и у Латинској Америци адекватно опремљени за спровођење овакве активности, али да добра међународна сарадња између појединачних институција може представљати добар пример

и подстицај другима да се заинтересују за сличне активности и предузму неопходне кораке да их имплементирају. Резултати студије указују на то да ефикасност телетандема варира од студента до студента. Фактор који на то утиче јесте пре свега студентова спремност и отвореност да сарађује са партнером у тандему. Поједини студенти су у почетку исказивали отпор према оваквој активности, али су се потом постепено, током десет недеља, колико је програм трајао, отварао и све више интересовали за активно учешће у размени. Студија је показала да су студенти са партнерима остварили солидну комуникацију, у којој су разматрали многобројне културолошки специфичне теме, чиме су упознали одлике стране културе и на изванредан начин учествовали у процесу транскултуралности – феномену који се јавља када два различита језика и њима припадајуће културе долазе у непосредан контакт.

A. Brinckwirth

Овај аутор показује да телетандем може бити добар начин употребе компјутерске технологије у процесу учења језика по методу тандема. Његово истраживање је расветлило бројне факторе који утичу на имплементацију оваквог вида учења, као и на сам педагошки процес.

Beaven и сарадници

"Метод учења страних језика познат као тандем односно језичка размена досад је био предмет бројних истраживања."

Dooly and O'Dowd 2012

"Ова књига пружа водич кроз интеракцију у онлајн окружењу у сврху побољшања знања страних језика."

Bruen & Sudhershan 2015

"Тема истраживања Bruen & Sudhershan је била интеракција између учесника у размени и фидбек који пружају једни другима."

Последњих година језичка размена постаје све релевантнији предмет истраживања у глотодидактици, примењеној лингвистици и разним другим областима које се баве усвајањем L2.

К. Nishizumi и S. Morikawa (2018) извештавају о програму језичке размене који је започео на Шиба Универзитету у априлу 2017. У њему је учествовало више од сто студената универзитета, као и двоје професора и један припадник особља универзитета. Укупно четрнаест језика је било у употреби у процесу размене, укључујући и оне који се не изучавају на Шиба Универзитету (јапански, кинески, корејски, енглески, немачки, француски, португалски, арапски, грчки и др.). Извештај се фокусира на први семестар размене, а посебно на мотиве за покретање програма, на његову позадину и његове најважније одлике, на кораке који су предузети да се он имплементира, али и на одговоре студената на упитник у вези са њиховим искуством учешћа у програму. Извештај нуди и препоруке за будуће организовање програма језичке размене и њихово истраживање. Аутори закључују да је програм добро започео, али да се додатни кораци морају предузети у циљу његове максимизације. Они сматрају да будућа истраживања треба да се фокусирају на факторе који утичу на мотивацију студената за учешће у програму односно на питање како да се студенти осете самосталнијим и свеснијим својих улога у процесу језичке размене.

Последњих година језичка размена постаје све релевантнији предмет истраживања у глотодидактици, примењеној лингвистици и разним другим областима које се баве усвајањем L2, тако да је осим појединачних чланака објављено и више тематских зборника интердисциплинарног карактера посвећених језичкој размени. Једну од најсвеобухватнијих и најпрегледнијих

публикација те врсте приредили су Н. Funk и сарадници (2017). У њој се кроз више различитих али међусобно комплементарних чланака постављају теоријске основе и нуде терминолошка решења појмова везаних за језичку размену, посебно ону у виртуелном простору, али се дају и конкретни практични савети за успешно организовање платформи језичке размене. Први део зборника усмерен је на педагошке смернице и принципе организовања размене, други доноси текстове о разним аспектима интеракције која се одвија између учесника у размени, док се трећи део бави конкретним виртуелним платформама за језичку размену у контекстима појединих универзитета, као и искуствима и препорукама. Иако је предмет овог, као и неких сродних рецентнијих тематских зборника (в. нпр. Dooly & O'Dowd 2012), језичка размена у виртуелном простору (енг. online language tandem), резултати истраживања изнети у њима представљали су нам добру теоријску полазишну основу за структурирање ове студије.

Што се тиче појма запошљивости (једног од централних појмова предмета овог истраживања, поред појмова мобилности, језичке размене и младих), нарочито смештеног у контекст Западног Балкана, истраживање на које смо се највише ослонили приликом израде ове студије јесте оно које је спровео и 2017. године објавио тим Београдске отворене школе (Skiljević 2017). У питању је портфолио који сумира резултате анализа спроведених у шест земаља Западног Балкана (Албанија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Хрватска, Северна Македонија и Србија), који се односе на кључне вештине неопходне за успешно укључивање младих у тржиште рада, односно на методе за развој тих вештина. У наредном поглављу, приликом дискусије резултата наше анализе, на одговарајућим местима ћемо се позивати на релевантне закључке овог портфолија.

Када је у питању појам мобилности, ослонили смо се на теоријска и термилошка решења изнета у студији аутора С. Berg и сарадника

(2013), на закључке студије о мобилности младих на Западном Балкану (Popović & Gligorović 2016), као и на увиде о повезаности мобилности и запошљивости младих које пружа истраживање Eurodesk-a (2015). Ово последње наведено истраживање је посебно релевантно за нашу анализу, будући да доноси преглед великог броја релевантних европских студија о пројектима ученичке и студентске мобилности и њиховог утицаја на запошљивост младих.

Дискусија

06

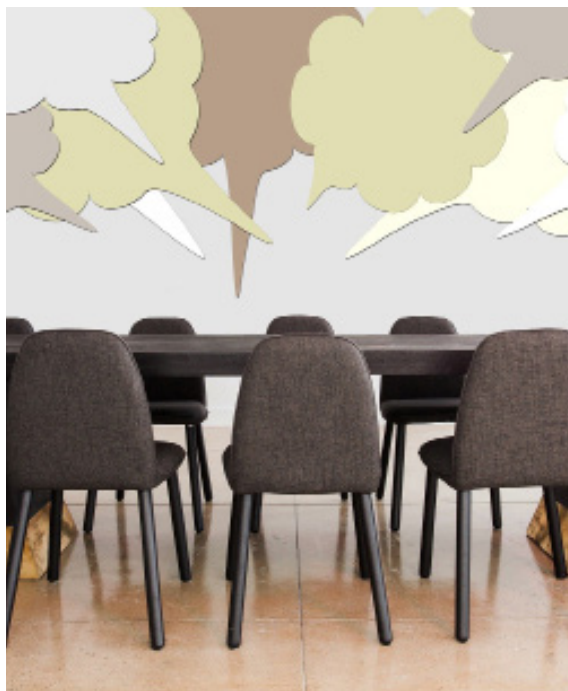

У свих шест земаља Западног Балкана као апсолутно најважније вештине за запошљивост истичу се комуникацијске вештине, вештине тимског рада и познавање страних језика.

Као што смо навели у другом поглављу ове студије (в. одељак 2.3.), у портфолију о запошљивости младих на Западном Балкану који је објавила Београдска отворена школа изложено је укупно једанаест вештина које заједно чине концепт запошљивости, тј. вештина које су неопходне за сваку индивидуу која претендује на то да буде конкурентна на тржишту рада (в. Skiljevic 2017: 29-31). До списка од ових једанаест вештина дошло се мета анализом релевантних студија о запошљивости и разним аспектима запошљавања у земљама Западног Балкана (Албанија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Хрватска, Северна Македонија и Србија). Основно питање анализираних студија било је које су вештине и компетенције потребне младима како би се запослили и задржали запослење (Skiljevic 2017: 25). Неке студије су ово питање постављале послодавцима, док су се друге усмериле на прибављање одговора од самих незапослених младих људи. Методолошки поступци тих студија били су разнолики, али је ипак већина њих користила упитнике у којима су послодавци наводили шта очекују од својих будућих запослених (Skiljevic 2017: 25).

Из мноштва добијених података (на основу којих је касније формирано једанаест кључних вештина) у свих шест земаља Западног Балкана као апсолутно најважније

— Вештина комуникације

Вештина комуникације односно комуникативна компетенција постаје централно место и у настави и учењу страних језика још од седамдесетих година XX века, од када се постепено формира и комуникативни метод у настави.

вештине за запошљивост истичу се **комуникацијске вештине** (*communication skills*), **вештине тимског рада** (*teamwork skills*) и **познавање страних језика** (*foreign language skills*) (Skiljevic 2017: 25–28). Незапослени млади људи у западнобалканским земљама, као и њихови евентуални послодавци, сматрају, дакле, да су ова три сета вештина у врху лествице свега онога што заједно чини способност да се пронађе и задржи посао.

Ако претпоставимо да језичка размена позитивно утиче на ове три вештине, онда то значи да она непосредно побољшава запошљивост младих. Управо смо од те претпоставке пошли и ми у свом истраживању, тако да ћемо у наставку продискутовати његове резултате, аргументујући у прилог позитивном утицају језичке размене на запошљивост младих у земљама Западног Балкана. Резултати нашег истраживања делом се заснивају и на емпиријским подацима добијеним од испитаника из Србије, али ћемо ми настојати да дискусију проширимо и на целокупан

западнобалкански контекст.

Комуникацијске вештине, како се наводи у портфолију Београдске отворене школе, представљају способност јасног преношења информација и идеја кроз разне медије појединцима или групама на начин који омогућава слушаоцу да разуме и задржи информацију; подразумевају способност активног слушања, јасног повезивања идеја и коришћења вештина и стратегија

у циљу ефикасног рада са другима; подразумевају и способност процене делотворности формалне и неформалне комуникације (Skiljevic 2017: 29).

Вештина комуникације односно комуникативна компетенција постаје централно место и у настави и учењу страних језика још од седамдесетих година XX века, од када се постепено формира и комуникативни метод

Када говоримо о комуникацијским вештинама не мислимо само на комуникацију на страним језицима, већ и на побољшање комуникацијских вештина као једном много ширем појму.

у настави (в. Durbaba 2011: 100–102). Организација наставних садржаја, активности и задатака, као и читава концепција наставе подређена је циљу стицања комуникативне компетенције ученика, односно његовог оспособљавања за комуникацију на циљном језику, и то у реалним животним ситуацијама и са изворним говорницима циљног језика. Све се то уклапа у такозвани „комуникативни обрт“, до кога долази седамдесетих година XX века у проучавањима човека и друштва (Durbaba 2011: 100), када комуникација постаје суштински конститутивни аспект социјалног деловања.

Имајући у виду чињеницу да се комуникацијске вештине стављају на сам врх списка компетенција неопходних за стицање и задржавање запослења, можемо закључити да комуникација и данас задржава важност коју јој је донео тај тзв. комуникативни обрт.

Потребно је, међутим, нагласити да када говоримо о комуникацијским вештинама не мислимо само на комуникацију на страним језицима. Иако је један од кључних циљева језичке размене стицање и јачање комуникативне компетенције у циљном језику, кроз активности које чине језичку размену ради се на побољшању комуникацијских вештина као једном много ширем појму, који се осим вештине комуницирања на страном односи и на квалитетно комуницирање на матерњем језику. Другим речима, кроз укључивање у активности језичке размене, млади људи побољшавају своје свеукупне комуникацијске вештине, што у коначници доприноси побољшању њихове мобилности и запошљивости.

Како језичка размена утиче на позитиван развој комуникацијских вештина? Пре свега, језичка размена сама по себи представља комуникацијску појаву *par excellence*, комуникација је једна од њених суштинских одлика. Сваки учесник у језичкој размени, било да ступа у однос 1 на 1 са другим учесником, било да се укључује у вишечлану групу у којој се језичка размена одвија, једноставно не може да не комуницира.⁹ Чак и они учесници који долазе на састанке језичке размене и седају за сто посвећен једном одређеном језику, али одлуче да не учествују активно у разговору – комуницирају. Самим својим присуством и показивањем интересовања за језичку размену, они одашиљу осталим учесницима одређену поруку и тако

9) У друштвеним и хуманистичким наукама се и иначе већ одавно усталило мишљење да је једноставно немогуће не комуницирати, тј. да свака индивидуа самом својом појавом учествује у комуникацији (Watzlawick 2007:53, нав. према Koch 2017: 124).

ступају у комуникацију. Комуникација је, дакле, обавезан пратећи елемент језичке размене. Самим тим, учесници у њој нужно покрећу своје комуникацијске вештине и имају прилику да их вежбају, модификују и унапређују.

Досадашње студије о језичкој размени, као што смо видели у поглављу о прегледу литературе, више су се бавиле неким другим њеним аспектима него самим комуникацијским вештинама учесника у размени у најширем смислу тог појма. Међутим, наша анализа одговора које смо добили од учесника недвосмислено показује да они сами сматрају да су у знатној мери побољшали своје опште комуникацијске вештине помоћу учешћа у размени. Чак петнаест од укупно двадесет наших испитаника навело је то у својим одговорима. Ради илустрације, наводимо неколико примера:

ИС 1, ж:

Учешће на Полиглоту ми је, између осталог, помогло да побољшам начин на који комуницирам са људима...

ИС 13, ж:

... а и много сам се ослободила у комуникацији, који год језик да причам...

ИС 19, м:

Притом комуникација стално тече, што је веома важно и мени много значи.

Познато је да комуникацијске вештине представљају комплексан скуп вештина који је, између осталог, повезан и са структуром личности. Интровертне личности, уопштено и упрошћено говорећи, имају више изазова да своје комуникацијске вештине изграђују и побољшавају. Сведочења неких од наших испитаника показују да им је управо језичка размена помогла да превазиђу своју интровертност и упусте се у рад на својим комуникацијским вештинама:

ИС 2, м:

Ти догађаји су ми такође помогли да се ослободим неких баријера у социјализацији с другим људима...

ИС 14, ж:

Изашла сам коначно из своје зоне комфора и усудила се да комуницирам са људима, иако себе сматрам прилично стидљивом особом...

ИС 20, м:

Увек сам имао проблема са социјализацијом, тако да ми је Полиглот помогао да и то постепено превазиђем...

Иако је основна сврха језичке размене стицање комуникативне компетенције у циљном језику, наша анализа указује на то да бенефити од учешћа у њој умногоме надилазе ту сврху и омогућавају учесницима да стекну и/или унапреде своје опште комуникацијске вештине, ослобађајући се неких чинилаца који су их у томе ограничавали.

Будући да комуникацијске вештине стоје у самом врху списка вештина неопходних за запошљивост у свим земљама Западног Балкана (Skiljevic 2017: 25-28), можемо констатовати да би организовање језичке размене у тим срединама пружило прилику младим људима да ове вештине стичу и унапређују, као што се већ назире у случају Србије односно језичке размене организоване под окриљем „Polyglot Cluba Srbija“. Наиме, како се истиче у портфолију Београдске отворене школе (Skiljevic 2017: 11 et passim), формално образовање у земљама Западног Балкана не пружа младима могућност да развију вештине потребне за

Кроз укључивање у активности језичке размене, млади људи побољшавају своје свеукупне комуникацијске вештине, што доприноси побољшању њихове мобилности и запошљивости.

Језичка размена сама по себи представља комуникацијску појаву par excellence, комуникација је једна од њених суштинских одлика.

запошљивост, тако да је организовање неформалних програма који би те вештине адресирали више него добродошло. У неким досадашњим програмима обука младих у циљу јачања њихове запошљивости у западнобалканским земљама (нпр. PRAKSAM у Црној Гори, Skiljevic 2017: 47) извесна пажња посвећена је и комуникацијским вештинама. Ти су програми, међутим, били намењени релативно ограниченим групама младих, организовани у само једној земљи односно граду и једнократни. Осим тога, обухватили су веома широк спектар вештина потребних за побољшање запошљивости. С друге стране, организовање језичке размене у оквиру „Polyglot Cluba“ могло би да представља редовну и дуготрајну допуну таквим и сличним будућим програмима, доносећи бројне предности: било би отворено за све заинтересоване младе људе, неформално (није потребан упис на програм, нити икаква регистрација), редовно организовано и др. Поред тога, за разлику од других програма, језичке размене под окриљем „Polyglot Cluba“ фокусирали би се, као што смо већ навели, превасходно на три групе вештина – комуникацијске вештине, вештине тимског рада и познавање страних језика – па би млади имали више простора да раде конкретно на њима, него што би имали у другим програмима. Што се тиче вештина тимског рада, како се наводи у портфолију Београдске отворене школе, у питању су вештине активног учествовања у тиму ради његовог покретања ка испуњењу циљева и способност да се лако и ефикасно делује унутар групе. Ове вештине укључују и способност доношења одлука, одређивања

циљева и ограничења на путу њиховог остварења, процене ризика и алтернативних решења. Тимски рад, такође, захтева сарадњу, лидерство и спремност за праћење других (Skiljevic 2017: 29).

Баш као што језичка размена по самој својој природи представља комуникативну ситуацију, она такође нужно подразумева учешће у тиму и, самим тим, захтева покретање вештина тимског рада од својих учесника. Да активности језичке размене позитивно утичу на развој вештина тимског рада показала су и нека досадашња истраживања. Тако, L. Koch (2017) истиче реципрочност као један од основних принципа језичке размене, што нужно подразумева сарадњу међу учесницима у њој. A. Brinckwirth (2012) закључује да су учесници у енглеско-португалској језичкој размени постепено развијали своје вештине тимског рада током трајања размене. Поједини међу њима су у почетку показивали чак и отпор према тој активности, да би се касније много активније у њу укључили. K. Nishizumi и S.

Morikawa (2018) у закључцима свог истраживања наводе да би будућа проучавања језичке размене, између осталог, управо требало да се фокусирају на то како да се учесници у језичкој размени осете самосталнијим и свеснијим властитих улога у том процесу. Вештине тимског рада, дакле, препознате су као релевантан фактор језичке размене.

Наша анализа одговора које смо добили од испитаника указује на то да језичка размена позитивно утиче на развој барем неких од аспеката вештина тимског рада. Навешћемо неколико примера који то показују:

ИС 12, ж:

Сарадња међу људима за столом је одлична, временом смо почели да функционишемо као тим.

ИС 17, м:

Људи за немачким столом су се веома брзо лепо сложили и уклопили. Јако добро функционишемо као група.

ИС 20, м:

Сви имамо заједнички циљ, а то је да што више вежбамо свој енглески. А када је циљ исти, људи се добро уклапају.

Видимо да наши испитаници препознају да су им састанци језичке размене у оквиру „Polyglot Cluba“ помогли да увиде оне њене аспекте који су непосредно повезани са вештинама тимског рада и да их искористе да те вештине у себи покрену и побољшају. Поједини испитаници су препознали и експлицитно нагласили у својим одговорима колико је за језичку размену важна сарадња између учесника:

ИС 6, ж:

Тренутно учим руски језик тако да ми сада оптимистични чланови клуба помажу да научим нови језик и сваким новим сусретом могу да применим ново знање.

Учествујући у активностима језичке размене млади људи, дакле, стичу навику да учествују у тиму и да своје понашање структурирају према тимским вредностима, што ће им засигурно бити од користи у ситуацијама када буду део својих професионалних тимова.

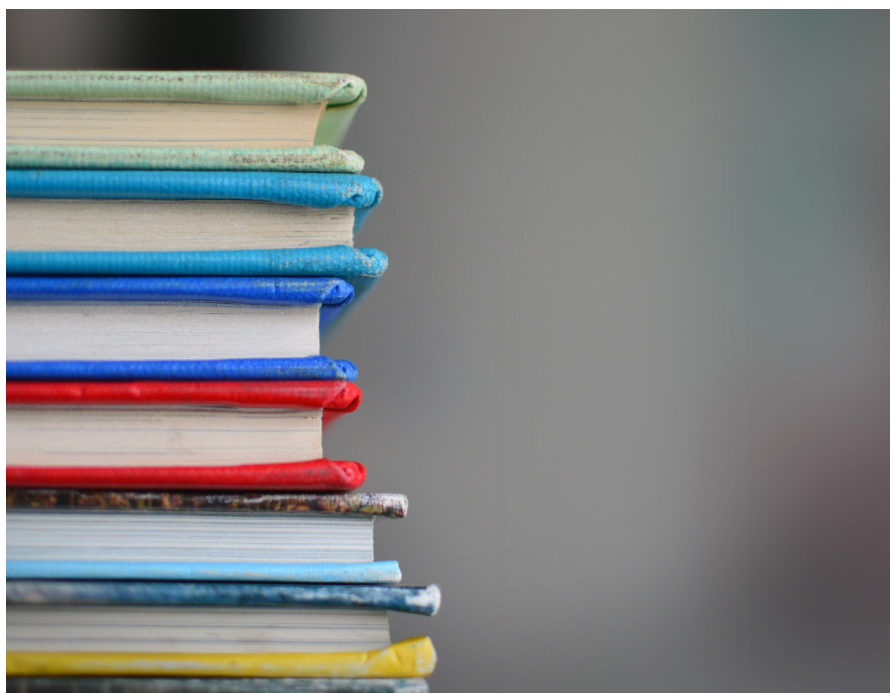
Језичка размена је, свакако, првенствено усмерена на

стицање и побољшање комуникативне компетенције у циљним језицима учесника, што је на најдиректнији могући начин повезује са трећом кључном вештином са списка вештина потребних за запошљивост – познавањем страних језика.

Разноврсни програми који се последњих година организују у земљама Западног Балкана са циљем да побољшају запошљивост младих (в. Skiljevic 2017: 38-42) нису оријентисани на познавање страних језика, већ на неке друге, општије вештине, као што су споменуте комуникацијске вештине и тимски рад, али и на вештине доброг писања CV-а, ваљане припреме за разговор за посао, упознавање са радничким правима и др. Будући да је познавање страних језика по важности ипак испред многих од тих вештина, можемо закључити да организовање језичке размене у западнобалканским земљама треба да представља регуларну допуну свим програмима оваквог типа у будућности.

Један од могућих разлога за досадашњи изостанак неког програма који би се на Западном Балкану фокусирао искључиво на побољшање познавања страних језика код младих јесте и чињеница да се страни језици уче кроз читаво формално образовање, почевши од предшколског узраста, преко основне и средње школе, па све до универзитетског нивоа. Међутим, језичка размена, као што смо истакли у уводном делу и као што показују и нека друга истраживања (в. нпр. Ријол 2012), представља допуну формалној настави језика и не може се сматрати сувишном због тога што млади људи већ уче језике у школи. Напротив, она је вишеструко користан додаток школској настави језика, на шта су указала досадашња истраживања (в. нпр. Acar & Kobayashi 2011, Brinckwirth 2012, Dooly & O'Dowd 2012, Beaven et al 2017, Funk et al 2017,

Образовна језичка политика у свим земљама Западног Балкана показује велике сличности када је у питању настава страних језика.

Nishizimi & Morikawa 2018) и на шта и ми скрећемо пажњу овом студијом. Образовна језичка политика у свим земљама Западног Балкана показује велике сличности када је у питању настава страних језика, што је и очекивано, с обзиром на чињеницу да већина тих земаља проистиче из некадашње заједничке државе и да су све оне пролазиле и пролазе кроз сличне процесе транзиције и приближавања европским стандардима. У Србији се од 2005. године кроз формално образовање обавезно уче два страна језика, први од првог, а други од петог разреда основне школе (Filipović 2009: 67). У Црној Гори се први страни језик такође добија у

првом разреду, а други у шестом.¹⁰ У Босни и Херцеговини се први страни језик, најчешће енглески, учи од првог разреда основне школе, док ученици други страни језик добијају у петом разреду (Kešetović 2017). У Хрватској се од школске 2003/2004. године први страни језик уводи од првог разреда основне школе, док се други опционо добија у четвртном разреду (Buljan Culej 2012, нав. према Košuta et al 2018: 5). Што се тиче Северне Македоније, ученици у првом разреду основне школе добијају енглески језик, док од четвртог разреда почињу са учењем неког локалног језика (тако да Албанци обавезно тада почињу да уче македонски); други страни

језик, што је најчешће француски или немачки, уводи се од шестог разреда.¹¹ У Албанији је учење првог страног језика понуђено од трећег разреда основне школе, док се други страни језик добија у шестом.¹²

Овакве образовне језичке политике у земљама Западног Балкана, када су у питању страни језици, у потпуности су у складу са европском језичком политиком, која предвиђа да грађани Европске Уније поред свог матерњег језика (или више њих, ако су од рођења мултилингвални) кроз формално образовање науче барем два страна језика (в. Filipović 2009: 70-72).

10) https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/montenegro/teaching-and-learning-single-structure-education_me (последњи приступ 13.10.2019)

11) <https://bop.unibe.ch/linguistik-online/article/view/1374/2320> (последњи приступ 13.10.2019)

12) <https://rm.coe.int/language-education-policy-profile-albania-country-report/16807b3b2d> (последњи приступ 13.10.2019)

Иако је формална језичка политика западнобалканских земаља конципирана тако да младима омогући да стекну компетенцију у два страна језика, сведоци смо чињенице да се у пракси та концепција не реализује у потпуности и да млади излазе из школских клупа са недовољно развијеном вештином познавања страних језика. Истраживања спроведена анкетирањем самих младих показују да они немају довољно компетенција неопходних за запошљивост, у шта свакако спада и познавање страних језика (в. Skiljević 2017: 11). Осим тога, на неформалном тржишту наставе језика сваким даном нуди се све више курсева, од којих су многи специјализовани управо за употребу страног језика у послу („пословни енглески“, „пословни немачки“, „немачки за здравствене раднике“ и сл.). И само летимично претраживање интернета открива на десетине приватних школа које нуде овакве курсеве у земљама Западног Балкана.

Један од разлога неопходности допуне формалне наставе језика неформалном лежи и у томе што наставни програми страних језика на Западном Балкану и даље следе донекле превазиђене методе, не уводећи довољно фокуса на комуникативну компетенцију у наставу (в. Durbaba 2011: 93). Млади људи осећају да им

недостаје комуникација на циљном језику, поготово са изворним говорницима, и да им школски часови то не могу обезбедити.

У том смислу, организовање језичке размене представља значајну допуну школској настави страних језика, јер учесницима у размени омогућава да се укључе у активности које на најпосреднији могући начин адресирају управо јачање комуникативне компетенције на циљном језику.

Анализа одговора које смо добили од наших испитаника указује на то да им је учешће у догађајима које је организовао „Polyglot Club Srbija“ умногоме помогло управо у томе:

ИС 1, ж:

На Полиглоту сам имала прилике да комуницирам са Немцима, тако да сам коначно почела да вежбајем свој немачки кроз комуникацију, а не само кроз вежбања из књиге.

ИС 2, м:

... насупрот уобичајеним курсевима, којих ми је већ било доста, овакви догађаји су ми дозволили да смањим фокус на суву граматику или на превођење и да се окренем ка активном коришћењу језика, у контакту са (често, али не и увек) матерњим говорницима неког језика... Управо због Polyglot-а сам после пола године учења пољског био у стању да га говорим на једном основном, али солидном комуникацијском нивоу.

ИС 4, м:

... користило ми је и зато што сам развио способност да комуницирам течно на страним језицима чак и ако немам изузетно богат фонд речи.

ИС 5, м:

Проприсао [сам] два језика за које сам имао само пасивно знање, португалски и француски, а ојачао шпански.

ИС 7, м:

... место у којем сам могао да практично применим знања стечена изучавајући стране језике.

Слика лево: <https://www.facebook.com/PolyglotClubSerbia>

Слика десно: www.mundolingo.org

Формално образовање у земљама Западног Балкана не пружа младима могућност да развију вештине потребне за запошљивост.

ИС 8, м:

Учешће на PCS ми је пре свега помогло да постанем течан у комуникацији на енглеском, а затим и да своје пасивно знање других језика претворим у активно.

ИС 11, ж:

Учешће у PCS ми је доста користило... за вежбање и одржавање знања језика.

ИС 15, ж:

Имала сам само пасивно знање шпанског, а захваљујући доласку на PCS оно се већ одавно претворило у активно.

ИС 18, м:

... није као на часу, овде имаш прилику да и ти нешто кажеш и да добијеш фидбек од некога ко боље зна, што је значајна предност. Тако сам ја вежбао свој енглески и понекад немачки и италијански, што у школи и на курсевима немам прилике.

Као што видимо из наведених примера (каких у нашој прикупљеној грађи има још много), учесници у активностима језичке размене организованим у оквиру „Polyglot Cluba Srbija” истичу њихове предности у односу на формалну наставу, наводе да су стекли одређену комуникативну компетенцију у својим циљним језицима, као и да су дотадашње пасивно знање појединих језика успели да активирају. Поједини испитаници су чак и експлицитно истакли да без учешћа у овим активностима не би могли напредовати у свом познавању страних језика:

ИС 7, м:

Без полиглота не бих могао побољшати свој ниво

страног језика.

ИС 14, ж:

Никада не бих толико напредовала у немачком да није било Полиглота.

ИС 16, м:

Мени је Полилот незаменљив за побољшање нивоа говорног енглеског.

Познавање страних језика суштински је неодвојиво од упознавања са културама народа који тим језицима говоре, будући да су језик и култура нераскидиво повезани (в. Filipović 2009: 110-115). У том смислу, језичка размена одавно је препозната као активност у којој се одвија интеркултурни дијалог, тј. у којој учесници поред језика другог упознају и одлике његове културе, преносећи му истовремено елементе сопствене (Brinckwirth 2012, Pujol 2012). Поједини аутори (в. нарочито Brinckwirth 2012) чак тврде да се током језичке размене одвија процес транскултурализације, при коме учесници превазилазе границе које им намеће властита култура, шире своје видике и постају мултикултурне индивидуе.

Иако интеркултурна компетенција није наведена као једна од кључних вештина за запошљивост младих на Западном Балкану, сматрамо да она такође мора бити узета као релевантан фактор и у том контексту, будући да све више радних окружења у овдашњој средини поприма одлике мултикултурних амбијената (попут представништава мултинационалних компанија, центара за техничку подршку, ИТ компанија и других радних средина у којима послове обављају људи различитих националности, језика и култура). Анализа одговора наших испитаника указује на то да су они

Слика: <https://www.facebook.com/PolyglotClubSerbia>

препознали језичку размену као место где имају јединствену прилику да се непосредно упознају са страним културама:

ИС 6, ж:

Полиглот ми је у првом тренутку помогао да не заборавим културу Бразила, као и да се боље упознам са културом Португалије.

ИС 9, ж:

Научила [сам] много и о људима генерално, и о далеким земљама (Мексико, Перу).

ИС 10, ж:

Овај концепт није само језички, он је социјални и културолошки.

ИС 16, м:

Свиђа ми се што је Полиглот јединствен културни догађај, што имам прилику да упознам друге људе и културе.

Познавање страних језика и других култура један је од кључних предуслова за успешну мобилност младих људи у Европи данас, па тако и у земљама Западног Балкана (в. Роровић и Gligorović 2016). Будући да досадашња истраживања језичке размене, као

““

Познавање страних језика и других култура један је од кључних предуслова за успешну мобилност младих људи у Европи данас, па тако и у земљама Западног Балкана.

и наша анализа, показују да она позитивно утиче на те две компетенције, можемо закључити да би организовано спровођење активности језичке размене у западнобалканским земљама повећало потенцијал младих за мобилност, како ону ученичку и студентску, тако и ону која се односи на професионалне активности. Нека сведочења испитаника која смо анализирали експлицитно потврђују да је њихово учешће у језичкој размени имало непосредних бенефита по њихову мобилност. Навешћемо неколико примера ради илустрације:

ИС 4, м:

То ми је баш користило недавно у Њујорку. Разговарао сам без проблема са Французима и Мексиканцима.

ИС 12, ж:

Мој одлазак у Аустрију на један семестар много може да захвали знању које сам добила на Полиглоту.

ИС 20, м:

Пошто сам недавно отишао у кину да предајем енглески, могу да кажем да су ми повремено разговори са нативним говорницима кинеског на полиглоту јако добро припремили терен за то.

У досадашњем току ове дискусије резултата истраживања бавили смо се појединачним вештинама и компетенцијама важним за запошљивост и мобилност младих на Западном Балкану на које, видели смо, језичка размена веома повољно утиче. Нагласили бисмо, међутим, и то да наша анализа показује да су неки испитаници устврдили да им је учешће у активностима „Polyglot Cluba Srbija“ омогућило не само да ојачају своју запошљивост, већ и да дођу до самог запослења:

ИС 1, ж:

На крају ме је девојка која је редовно долазила на немачки сто препоручила за посао у школи у којој предаје немачки, тако да сам сада и ја тамо ангажована.

ИС 5, м:

... и тренутни посао који имам... један део заслуге су и ти језички догађаји, јер за француски сам се управо ту ослободио и дрзнуо да аплицирам за радно место где је фр радни језик.

ИС 14, ж:

Динамика језичке размене младим људима може омогућити чак и радни ангажман, као конкретно остварење тог потенцијала.

... и тако сам успела да се убацим у колцентар за немачки, само због тих контаката са клуба.

Видимо, дакле, да динамика језичке размене младим људима поред јачања запошљивости и мобилности, као потенцијала, може омогућити чак и радни ангажман, као конкретно остварење тог потенцијала.

На крају ове дискусије истакли бисмо и то да анализа одговора које смо добили од наших испитаника показује да језичка размена није само феномен који повољно утиче на запошљивост и мобилност, чиме се ова студија превасходно бавила, већ представља и могућност да се млади људи међусобно упознају и повезују, чиме се показује и њен значајан социјалнопсихолошки позитиван потенцијал. Ово се јасно може видети из неких од одговора наших испитаника:

ИС 3, ж:

... имала сам прилике да сретнем људе различитих профила, међу којима су људи који се према језику односе са истим ентузијазмом као и ја.

ИС 5, м:

Упознао сам дивне људе, где сам стекао пријатељства за цео живот.

ИС 15, ж:

Поред вежбања језика, дружење са људима је нешто најлепше што ми је полиглот пружио.

Ова социјална димензија језичке размене (као и неке друге њене одлике, нпр. економска, на коју су се наши испитаници такође осврнули у својим одговорима, тврдећи да им много значи то што су догађаји бесплатни) требало би да буде предмет посебних будућих истраживања, чији би резултати такође могли поткрепити препоруке за стратешки организовано

увођење програма језичке размене у земље Западног Балкана. А препоруке које проистичу из резултата овог истраживања изнећемо у следећем поглављу.

Слика горе: <https://www.facebook.com/PolyglotClubSerbia>

Слика доле: <https://www.facebook.com/PolyglotClubSerbia>

Препоруке

07

Млади у земљама Западног Балкана не поседују довољно језичких компетенција, које су им неопходне за одговарајуће позиционирање на тржишту рада.

Иако има јасних показатеља да неформално образовање позитивно утиче на те компетенције, овом проблему се досадије на одговарајући начин приступило на регионалном нивоу, односно узимајући у обзир земље Западног Балкана. Земље Западног Балкана морају да пригрле језичку разноврсност на сопственим територијама и на територији читаве Европе, с једне стране, као и огроман потенцијал младих, с друге стране, како би од та два фактора начиниле једну озбиљну конкурентну предност, пре свега у смислу јачања запошљивости и мобилности младих.

Препоруке којима се закључује ова студија састављене су на основу следећих ставки:

1. Анализа језичке ситуације у Европи и језичке политике и планирања на нивоу Европске уније, са посебним нагласком на образовну језичку политику и планирање;
2. Анализа језичке ситуације на Западном Балкану и језичке политике и планирања у државама Западног Балкана, са посебним нагласком на образовну језичку политику и планирање;
3. Резултати истраживања о везама између језика и запошљивости и мобилности, посебно у европском контексту, као и извештаји европских органа о тим истраживањима, са посебним нагласком на препоруке које су већ у њима наведене (Араújo et al. 2015, Beadle et al. 2015, Canning 2009, Costa Lopes et al.

2018, Eurodesk 2015, European Commission 2008, 2010, Grasmann & Grasmann 2011, Kelly 2013, Popović & Gligoriјеvić 2016, Skiljević 2017);

4. Наша теоријска и емпиријска студија о утицају језичке размене на мобилност и запошљивост младих у земљама Западног Балкана.

Земље Западног Балкана морају да пригрле језичку разноврсност на сопственим територијама и на територији читаве Европе, с једне стране, као и огроман потенцијал младих, с друге стране, како би од та два фактора начиниле једну озбиљну конкурентну предност, пре свега у

Слика горе: <https://balkaninsight.com/tag/western-balkans/>

смислу јачања запошљивости и мобилности младих.

Како би се то остварило, неопходно је да заједнички делују доносиоци одлука на нивоу званичних државних органа, на локалном нивоу, у пословном сектору, у образовању и науци. У том смислу:

- владе држава Западног Балкана треба да омогуће и подстичу наставу великог броја страних језика, укључујући и оне од регионалног значаја за Западни Балкан;
- компаније треба на стратешки начин да користе потенцијал језичких вештина запослених;
- одговарајућа тела на националном, регионалном и локалном нивоу треба да сарађују са пословним сектором на пољу стратешког коришћења језичких вештина младих;
- сви заједно треба да се укључе у постојеће европске платформе које омогућавају размену добрих искустава у области јачања језичких вештина у сврху запошљивости, али и да креирају одговарајуће регионалне платформе са истим циљем.

Конкретније, следеће мере би требало узети у разматрање:

НАЦИОНАЛНИ НИВО

Доносиоци одлука и надлежни државни органи на националном нивоу у земљама Западног Балкана треба да омогуће да настава страних језика у формалном образовању буде ефикаснија, посебно у следећем смислу:

Квантитет: више сати (односно школских часова) посвећених страним језицима; учење страних језика од ранијих узраста; предавање страних језика што већем броју ђака у што већем броју школа (циљ: свима и свуда) у оквиру формалног образовања;

Квалитет: примена нових метода у настави страних језика, посебно CLIL-а (*Content and Language Integrated Learning*); стално образовање и усавршавање (доживотно) наставника страних језика; примена нових информационих технологија и дигитализација наставе страних језика;

Фокус: резултати наставе страних језика морају бити снажно детерминисано усмерени на запошљивост, мобилност и лични развој младих; образовни систем мора боље да сарађује са пословним сектором, да би се одговорило на захтеве тржишта;

Усмеравање: ученици и њихове породице морају добити одговарајуће усмеравање, од стране стручних особа, у свим питањима везаним за језике и њихов утицај на мобилност и запошљивост;

Мониторинг: стално систематски пратити резултате наставе страних језика у формалном образовању и подржавати истраживања на том пољу, како би се резултати усавршили и у будућности били бољи

ЛОКАЛНИ НИВО

Локалне власти у земљама Западног Балкана треба да допринесу учењу страних језика у контексту јачања запошљивости следећим мерама:

Повезивање: јавно-приватна партнерства између школа и компанија од локалног значаја, помоћу којих би се ђацима омогућило да, као део наставног програма, практично примене знање језика у компанијама; повезивање различитих локалних самоуправа ради размене искустава на пољу промовисања страних језика, али и размена ученика између различитих локалних заједница;

Подстицање: јачање локалне свести о значају

вишејезичности и учења страних језика кроз локалне кампање; подршка локалним компанијама у пословању са партнерима из других говорних подручја; јачање свести компанија о значају запошљавања појединаца који имају високе компетенције у страним језицима.

НИВО КОМПАНИЈА

Компаније у земљама Западног Балкана треба да допринесу учењу страних језика у контексту јачања запошљивости следећим мерама:

Менаџмент знања језика: искоришћавање постојећих људских ресурса у компанији на квалитетнији и ефикаснији начин – испитати који запослени имају какве језичке вештине и потом на основу тога ефикасније организовати посао; омогућавање запосленима да усавршавају своја знања страних језика слањем на курсеве и укључивањем у друге активности које доприносе побољшању језичких вештина;

Политика запошљавања: запошљавање кадра који има одговарајуће језичке вештине;

Сарадња са образовним институцијама, локалним властима и невладиним сектором, у циљу промовисања значаја учења страних језика, организовања праксе за ученике и других активности корисних за побољшање језичких вештина.

Када је у питању активност ЈЕЗИЧКЕ РАЗМЕНЕ, онаква каква је анализирана у овој студији, следеће препоруке треба да буду узете у обзир како би се на најефикаснији начин искористио потенцијал језичке размене за јачање мобилности и запошљивости младих на Западном Балкану:

НАЦИОНАЛНИ НИВО

- Размотрити увођење учешћа ученика у језичкој размени као саставни део обавезне наставе страних језика – ученици би добијали одговарајућа

бодовања на основу броја састанака језичке размене у којима учествују, што би улазило у формирање њихове закључне оцене из страног језика;

- Ангажовати наставнике страних језика да учествују у активностима језичке размене и едуковати их о свим релевантним питањима у вези са језичком разменом;
- Подстицати истраживања језичке размене и узимати у обзир резултате тих истраживања ради повећања ефикасности језичке размене.

ЛОКАЛНИ НИВО

- Организовати састанке језичке размене у сарадњи са образовним институцијама, невладиним сектором и компанијама; омогућити одговарајући простор за састанке језичке размене, посебно у локалним културним центрима, канцеларијама за младе и сл.;
- Промовисати састанке језичке размене у локалним гласилима, посебно у електронским медијима и на друштвеним мрежама.

НИВО КОМПАНИЈА

- Учествовати у организацији састанака језичке размене заједно са образовним институцијама, локалним властима и невладиним сектором;
- Подстицати запослене да учествују у састанцима језичке размене;
- Промовисати значај језичких вештина за запошљивост, дајући позитивне примере из сопствене праксе, кроз предавања и кратке промоције пре самих састанака језичке размене;
- Финансијски и логистички подржавати састанке језичке размене.

7.1 Сарајево

У Сарајеву тренутно не постоји историја организоване језичке размене. Било је неколико покушаја сондирања тржишта од стране страних организација за језичку размену, али без конкретних догађаја и резултата.

Интензивни *desk research* и посета локацији током октобра 2019. наводе на закључак да у Сарајеву тренутно не постоји историја организоване језичке размене. Било је неколико покушаја сондирања тржишта од стране страних организација за језичку размену, али без конкретних догађаја и резултата. Ипак, у Сарајеву постоји одређени потенцијал за успостављање структура за језичке размену, нарочито имајући у виду популарност турске и арапске културе на овом подручју. Постојање турских (Yunus Emre Институт, Анадолу Универзитет) и арапских („Краљ Фахд“ који представља Краљевину Саудијску Арабију у Босни и Херцеговини) културних центара, који нуде чак и бесплатне курсеве језика, инвестиција ових земаља у БиХ, као и великог броја туриста, тј. Изворних говорника са турског и арапског говорног подручја који у великом броју посећују Сарајево, умногоме може допринети организацији језичке размене за ове језике.

Потенцијални партнери из јавног и НВО сектора који би могли имати кључне улоге у реализацији језичке размене у Сарајеву укључују:

Јавна установа Центар културе и младих Општине Центар Сарајево, 13 пошта има бројне догађаје и дешавања (курсеви, школе, представе, пројекти, аудио видео

Слика: <https://www.funtravelnis.rs/sarajevo/>

У Сарајеву постоји одређени потенцијал за успостављање структура за језичку размену, нарочито имајући у виду популарност турске и арапске културе на овом подручју.

Слика: https://www.flickr.com/photos/twiga_swala/6096985333

продукција) који окупљају велики број младих људи на једном месту, као и одговарајуће просторије за организацију језичке размене.

Институт за развој младих KULT, 14 који се бави побољшањем положаја младих људи у друштву. Њихова визија, између осталог, наводи следеће: "Грађани/ке требају поседовати знања и вештине које су им неопходне да би постали одговорни актери у друштвеном животу. Пружити им ова знања и вештине значи омогућити им да не буду само посматрачи промена које се догађају него да, у складу са својим занимањима и могућностима, допринесу развоју

како личног тако и друштвеног напретка. Управо је, између осталог, улога невладиног сектора у концепту грађанског друштва да оспособи грађане/ке за активно укључивање", што је у складу са циљевима нашег пројекта, као и програма у оквиру кога се он финансира.

Вијеће младих Федерације БиХ, које представља кровну организацију младих из Федерације БиХ, која, поред кантоналних Вијећа младих у структури има 31 локално Вијеће младих, 108 омладинских организација и више од 1 000 активних младих људи на различитим нивоима.

Између осталог, Вијеће младих јавно заговара интересе и потребе младих, размењује информације, искуства и примере добре праксе међу чланицама, неформално образује своје чланице и друге заинтересоване стране које се баве питањима младих, итд. Ове активности, као и циљ побољшања положаја младих људи, је у складу са циљевима нашег пројекта, као и програма у оквиру кога се он финансира.

7.2 Подгорица

Нешто најсличније језичкој размени што већ постоји у Подгорици би био Meetup Позитивни Разговори, где се учесници окупљају сваког другог четвртка да разговарају на задате теме.

Интензивни *desk research* и посета локацији током октобра 2019 наводе на закључак да у Подгорици тренутно не постоји историја организоване језичке размене. Један *Duolingo* догађај је најављен за јануар 2020. године, који би обухватио енглески и немачки језик. Нешто најсличније језичкој размени што већ постоји у Подгорици би био *Meetup* Позитивни Разговори, где се учесници окупљају сваког другог четвртка да разговарају на задате теме, али ово није језичка размена *per se*, иако може постојати уколико се деси да има странаца.

Потенцијални партнери из јавног и НВО сектора који би могли имати кључне улоге у реализацији језичке размене у Подгорици укључују:

Форум МНЕ, чија је визија „Праведно и мирољубиво друштво чијем развоју доприносе активни млади грађани“. Форум развија и спроводи програме и пројекте који промовишу: неформално образовање, омладински рад у заједници, омладински активизам, вредности ЕУ и демократију, дечија и људска права и омладинску политику. Спровode све програме у складу са своја 3 стратешка правца:

- Заговарање и лобирање за бољи положај младих
- Признавање и препознавање неформалног образовања
- Јачање међународне сарадње

Слика: <https://www.bhfieldschool.org/countries/montenegro/Montenegro-Capital-Cities>

Потенцијални партнери из јавног и НВО сектора који би могли имати кључне улоге у реализацији језичке размене у Подгорици укључују: Форум МНЕ и Центар за грађанско образовање (ЦГО).

Слика: <https://balkaneu.com/montenegro-is-getting-closer-to-opening-chapter-27/>

Центар за грађанско образовање (ЦГО) је невладина и непрофитна организација, чија је визија Црна Гора као демократско друштво одговорних грађана и грађанки. Заговарају стално учење, тимски рад, квалитет, толеранцију и друштвене промене. Рад ЦГО-а је организован кроз три главна програма: Европеизација и демократизација, Људска права и Активно грађанство, а кроз ове програме је на стотине пројеката реализовано и различити облици експертизе обезбеђени бројним заинтересованим странама.

7.3 Скопље

Свеобухватни „desk research” и посета Скопљу током октобра 2019. наводе на закључак да у Скопљу већ постоје зачеци организоване језичке размене.

Свеобухватни *desk research* и посета Скопљу током октобра 2019 наводе на закључак да у Скопљу већ постоје зачеци организоване језичке размене, што донекле олакшава успостављање структура за језичку размену у овом граду.

InterNations организација има групу под називом „**Skopje French- Spanish-German and more Group**”, која се састаје једном месечно због “уживања у храни, музици уживо и језичкој размени”. **InterNations** је међународна организација која повезује људе који живе ван матичних земаља у сврхе дружења и лакшег сналажења у страним земљама. Ова организација би се могла показати као одговарајући партнер за успостављање YES Club-a Скопје, нарочито због добре повезаности са изворним говорницима.

Волонтерски Центар Скопје (ВЦС) је такође покушао да успостави редован догађај под називом „Language Cafe”, али су се након неког времена ови догађаји проредили. ВЦС тренутно организује само активност под називом „Language Karaoke”, где учесници певају на страним језицима. Волонтерски Центар Скопје је невладина организација, формирана од стране бивших волонтера **ЕВС (Европска волонтерска служба)**, чије главне активности укључују промовисање волонтирања, неформалног образовања, активног грађанства, каријерне оријентације и развоја и

Слика: www.booking.com

Организација која би могла бити партнер за успостављање YES Club-а Скопје је InterNations - међународна организација која повезује људе који живе ван матичних земаља у сврхе дружења и лакшег сналажења у страним земљама.

Слика: <https://emerging-europe.com/news/western-balkan-growth-accelerates-but-more-new-jobs-are-needed/attachment/skopje-macedonia-july-2nd-2018-tourist-crossing-a-bridge-wi/>

изградње омладинских капацитета. Њихов главни циљ је повезивање младих људи по различитим основама, без обзира на њихов национални, расни, религијски, политички и економски статус. ВЦС је такође акредитован код ЕВС, што значи да прима волонтере из разних европских земаља. Такође учествује у **Erasmus+** програму, који финансира европска Комисија. ВЦС би могао бити драгоцен партнер при формирању структура за језичку размену у Скопљу, пошто је његово деловање потпуности у складу са вредностима концепта језичке размене, као и програма у оквиру кога се он финансира. Такође је врло погодно што организација

има волонтере са других говорних подручја, као и очигледно интересовање за активности језичке размене.

Центар за интеркултурни дијалог је друга организација из Скопља која би могла бити размотрена као потенцијални партнер. Мисија ЦИД је промовисање и подржавање интеркултурног разумевања и сарадње, мира и солидарности кроз активно учешће младих у друштву, а нарочито кроз волонтерске активности на локалном и међународном нивоу. Ова организација је посебно интересантна због учешћа у изради БОШ-овог Регионалног портфолија

вештина запошљивости младих, из 2017.године, који се бави кључним вештинама од значаја за запошљивост младих људи, а који је била једна од полазних основа за ову студију и пројекат. Такође је значајно што окупља велики број младих људи из земље и иностранства кроз волонтерске праксе.

7.4 Тирана

У Тирани су постојале организоване језичке размене, под називом „Multi-languages café”. Ова иницијатива је организована од стране ентузијаста за језике, а била је фокусирана на неформално учење и заснивала се на дискусијама, дебатама, игрању улога и размени између националних и међународних институција.

У Тирани су такође постојале организоване језичке размене, под називом „Multi-languages café”. Ова иницијатива је организована од стране ентузијаста за језике, а била је фокусирана на неформално учење и заснивала се на дискусијама, дебатама, игрању улога и размени између националних и међународних институција. Одвијала се у Омладинском центру у Тирани, али је замрла крајем 2018. године.

Потенцијални партнери који би имали кључне улоге у реализацији језичке размене у Тирани би били:

Beyond Barriers је национално удружење младих људи. То је волонтерска, непрофитна невладина организација која штити права и интересе младих. Њихове активности укључују: обуке и изградњу капацитета, семинаре и омладинске размене, волонтерски рад, заговарање људских права, инклузију и социјални развој. Beyond Barriers организује рекреативне и културне активности где млади људи могу да се упознају, разговарају о својим проблемима и вредностима, и на тај начин стичу нове социјалне вештине, постану комуникативнији и флексибилнији. Ова организација је посебно интересантна због учешћа у изради БОШ-овог Регионалног портфолија вештина запошљивости младих, из 2017.године, који се бави кључним вештинама

Слика: <https://www.britannica.com/place/Tirana>

Потенцијални партнери из јавног и НВО сектора који би могли имати кључне улоге у реализацији језичке размене у Тирани укључују: Beyond Barriers и National Youth Congress.

Слика: <https://www.britannica.com/place/Tirana>

од значаја за запошљивост младих људи, а која је била једна од полазних основа за ову студију и пројекат. Такође је значајно што окупља велики број младих људи из земље и иностранства кроз волонтерске праксе.

National Youth Congress је невладина и непрофитна кровна организација младих, чија је мисија јачање улоге младих у друштву. Један од њених циљева је и боље регулисан систем формалног и неформалног образовања за младе људе, као и заједничке иницијативе са младим људима које не познају границе.

Листа референци

08

8.1 Публикације

A

Acar, A., & H. Kobayashi. (2011). Whys and How's of Language Exchange Meetings. CALL-EJ, 12(2), 1-10.

Araújo, L., P. Dinis da Costa, S. Flisi, & E. Soto Calvo. (2015). Languages and Employability. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

B

Barbosa da Silva, D. (2013). De flor do Lácio à língua global. Jundiaí: Paco Editorial.

Beadle S, M. Humburg, R. Smith, & P. Vale. (2015). Study on Foreign Language Proficiency and Employability. Final Report. Brussels: European Commission.

Beaven, T., M. Fuertes Gutiérrez, & A. Motzo. (2017). The language exchange programme: plugging the gap in formal learning. In: K. Quian & S. Bax (ed.) Beyond the language classroom: researching MOOCs and other innovations (127-140). Dublin / Voillans: Research-publishing.net.

Berg, C., M. Milmeister, & C. Weis. (2013). Learning mobility in the youth field: starting to set a framework. In: G.J. Fiesenhahn et al. (ed.) Learning mobility and non-formal learning in European contexts. Policies, approaches and examples (13-23). Strasbourg: Council of Europe Publishing.

Brinckwirth, A. (2012). Implementation and Outcomes of an Online English-Portuguese Tandem Language Exchange Program Delivered Jointly Across a U.S.-Brazilian University Partnership: a Case Study. Richmond: Virginia Commonwealth University.

Bugarski, R. (2004). Engleski kao dodatni jezik. Philologia, 2, 7–13.

Bugarski, R. (2009). Evropa u jeziku. Beograd: XX vek.

C

Canning, J. (2009). A skill or a discipline? An examination of employability and the study of modern foreign languages. Journal of Employability and the Humanities, 3, 1–12.

Costa Lopes, A., A. Oliveira, F. Amante, I. Oliveira, J. Abrantes, M. L. Jesus Pato, O. Amaral, S. Relvas, S. Fidalgo, V. Delplancq. (2018). Foreign languages and employability: a complex relationship. Case study in the region of Viseu (Portugal). In: EDULEARN18 Proceedings, 614-618.

Cunliffe, D. (2007). Minority Languages and the Internet: New Threats, New Opportunities. In: M. Cormack & N. Hourigan (ed.) Minority Language Media. Concepts, Critiques and Case Studies (133–150). Clevedon: Multilingual Matters.

D

Dooly, M., & R. O'Dowd (org.). (2012). Researching Online Foreign Language Interaction and Exchange. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Durbaba, O. (2011). Teorija i praksa učenja i nastave stranih jezika. Beograd: Zavod za udžbenike.

E

Eurodesk. (2015). How can learning mobility of young people increase their employability? Preuzeto sa: <https://www.eurodesk.org.uk/how-can-learning-mobility-young-people-increase-their-employability> (poslednji pristup 4.5.2019)

European Commission. (2008). Languages mean Business. Companies work better with languages: Recommendations from the

Business Forum for Multilingualism established by the European Commission. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

European Commission. (2010). Languages for Jobs. Providing multilingual communication skills for the labour market. Brussels: European Commission.

F

Filipović, J. (2009). Moć reči. Ogledi iz kritičke sociolingvistike. Beograd: Zadužbina Andrejević.

Funk, H., M. Gerlach, & D. Spaniel-Weise (org.). (2017). Handbook for Foreign Language Learning in Online Tandems and Educational Settings. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Funk, H., M. Gerlach, & D. Spaniel-Weise. (2017a). Pedagogical Guidelines and Principles for Setting Up and Organising Online Tandems. In: Funk, H., M. Gerlach, & D. Spaniel-Weise (org.). (2017). Handbook for Foreign Language Learning in Online Tandems and Educational Settings (21-93). Frankfurt am Main: Peter Lang.

G

Grasmane, D., & S. Grasmane. (2011). Foreign language skills for employability in the EU labour market. European Journal of Higher Education, 1(2-3), 192-201.

K

Kalve, L. Ž. (1995). Rat među jezicima. Beograd: Biblioteka XX vek.

Kelly, M. (2013). Interventions. Language competences for employability, mobility and growth. European Journal of Language Policy, 5(2), 257-286.

Kešetović, S. (2017). Early Foreign Language Education in Bosnia and Herzegovina – a Historical overview. DHS, 3, 95-106.

Koch, L. (2017). Principles of Tandem Interaction – Reciprocity. In: Funk, H., M. Gerlach, & D. Spaniel-Weise (org.). Handbook for Foreign Language Learning in Online Tandems and Educational Settings (117-132). Frankfurt am Main: Peter Lang.

Košuta, N., J. Patekar, & S. Vičević Ivanović. (2018). Plurilingualism in Croatian Foreign Language Policy. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/931660.Kosuta_Patekar_Vicevic-Ivanovic_Plurilingualism_in_Croatian_Foreign_Language_Policy.pdf (Poslednji pristup 13.10.2019)

Kristal, D. (1998). Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike. 2. izd. Beograd: Nolit.

N

Nishizumi, K., & S. Morikawa. (2018). The Chiba University Language Exchange Programme: A Preliminary Report. Journal of Liberal Arts and Sciences, 2, 151-165.

P

Popović, M., & A. Gligorović (coord.). (2016). Youth Mobility in the Western Balkans. The Present Challenges and Future Perspectives: Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Kosovo*, Serbia, the Former Yugoslav Republic of Macedonia. Strasbourg: ALDA.

Prčić, T. (2005). Engleski u srpskom. Novi Sad: Zmaj.

Pujol, J. (coord.) (2012). The Language Exchange Support Guide. Barcelona: Language Services of Catalan Universities.

S

Skiljevic, M. (coord.). (2017). The Regional Youth Employability Skills Portfolio. Belgrade: Belgrade Open School.

Skutnabb-Kangas, T. (2006). Language Policy and Linguistic Human Rights. In: Ricento, T. (org.). An Introduction to Language Policy. Theory and Method (273–291). Malden, MA: Blackwell Publishing.

T

Trudgill, P. (2004). Glocalization and the ausbau linguistics. In: A. Duszak & U. Okulska (ed.). Speaking from the Margin: Global English from the European Perspective (35–49). Frankfurt / New York / Oxford: Peter Lang.

V

Vučo, J. (2009). Kako se učio jezik. Beograd: Filološki fakultet.

Z

ZEP. (2003). Zajednički evropski okvir: učenje, nastava, ocjenjivanje. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke.

Ž

Živanović, D. (2015). Interkulturalna i jezička kompetencija učesnika programa međunarodne razmene učenika. Doktorska disertacija. Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.

8.2 Веб странице

<https://www.berlitz.co.rs/berlitz-tradicija-istorija>

<https://bop.unibe.ch/linguistik-online/article/view/1374/2320>

https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/montenegro/teaching-and-learning-single-structure-education_me

https://en.wikipedia.org/wiki/European_Union

<https://www.iwillteachyoualanguage.com/blog/making-language-exchanges-work-for-you>

https://www.mylanguageexchange.com/faq.asp#_a1

<https://polyglotclub.com/>

<https://rm.coe.int/language-education-policy-profile-albania-country-report/16807b3b2d>

https://en.wikipedia.org/wiki/Balkans#Western_Balkans

<https://en.wikipedia.org/wiki/Employability>

Контакт телефон:
066310506

